

Jog- és államtudomány

HARSÁGI VIKTÓRIA*

Megfelelő válasz a dízelbotrányra? – A német kollektív igényérvényesítés legújabb reformjáról a kívülálló szemével¹

*Volkswagen-ügy – dízelbotrány – kollektív igényérvényesítés –
mintaper – Németország*

A Volkswagen konszern körül kialakult dízelbotrány irányította újra a szakemberek figyelmét arra, hogy Európában bizonyos esetekre nézve még mindig nem áll rendelkezésre hatékony kollektív igényérvényesítési mechanizmus. A szabályozás alapvetően tagállami szinten valósul meg, fragmentált, sokszor a tapasztalatok alapján a kellő korrekció sem valósul meg. A dízelbotrány is megmutatta, hogy ugyanarra a kérdésre milyen különböző reakciók szülehetnek az egyes államokban. Ha az eljárást esetleg több országban is megindítják (különböző fogyasztók) azonos károsító eseményből kifolyólag, jól megmutathatja az egyes szisztémák hatékonysága közti különbséget.

1. A dízelbotrány eltérő megoldási kísérletei az USA-ban és Európában

A botrány – habár az érintett modellek többségét nem ott adták el, mégis – az Amerikai Egyesült Államokban robbant ki. 2015 szeptemberében a Volkswagen konszern – az amerikai környezetvédelmi hatóságok (*Environmental Protection*

* Dr. Harsági Viktória, egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar, Polgári Eljárásjogi Tanszék, harsagi.viktoria@jak.ppke.hu.

¹ A szerző 2018 végén három hónapon át tanulmányozhatta a kollektív igényérvényesítés német rendszerét és annak európai beágyazottságát a *luxembourgi Max Planck Intézetben*, amiért ezúton is köszönetet mond *Burkhard Hess* professzor úrnak, aki a konzultációs lehetőséget és a kutatás feltételeit biztosította.

Agency – EPA) nyomására elismerték,² hogy éveken át manipulálták a dízel járművek kipufogógáz-értékeit. A próbapadon a gépjárművek ugyan betartották a normát,³ a valós üzemeltetés során azonban jóval nagyobb kibocsátási értékeket produkáltak. Ezt egy szoftver tette lehetővé, ami felismeri, hogy az autó a próbapadon van.⁴ Németországban felállítottak egy vizsgálóbizottságot, amely felvette a kapcsolatot az EPA-val, és azt vizsgálta, hogy vajon a (kevésbé szigorú) európai, illetve német kibocsátási normákat is megsértették-e. 2015 szeptemberében a német közlekedési miniszter hivatalosan közölte, hogy az ügy Európát is érinti.⁵

Az ügy volumenét jól mutatja, hogy az Egyesült Államokban kb. 5-600 000, a világ többi részén 11 millió gépjármű érintett.⁶ Az USA-ban a Volkswagen konszern a hatóságoknak és az üzembentartóknak kb. 21 milliárd dollárt ajánlott fel bírsággént, illetve kártérítésként.⁷ Európában csak kijavítást (lényegében visszahívást és szoftverfrissítést) ígértek, de – a jogi háttér különbségére hivatkozással – pénzbeli kártérítést nem. Az USA-ban több *class action* indult a VW ellen, amelyek során egyezséget kötöttek és átalány-kártérítés formájában kompenzálták az amerikai fogyasztókat.⁸ Az európai fogyasztók joggal sérelmezhetik, hogy az amerikai vásárlók jobban jártak a *class action* egyezséggel.⁹

A kollektív igényérvényesítés célját illetően a fejlődés dinamikája nagyon különböző a *common law* és a *kontinentális jogrendszerekben*. A kontinentális jogalkotók a szűkebb és óvatos, restriktív alkalmazást preferálják.¹⁰ Európában számos ország, főként a kontinentális jogrendszerhez tartozók, erősen rezisztensek e jogintézmény irányában,¹¹ meglehetősen általános az amerikai rendszer elutasíthatósága (*not-in-my-backyard*).¹² Ennek több oka lehet. Az egyik minden bizonnyal az intézmény céljá-

² WENINGER, Robert A.: The VW Diesel Emission Scandal and the Spanish Class Action. 23 *Columbia Journal of European Law*, 2016/91, 94.; NEMETH, Kristin–MORAIS CARVALHO, Jorge: „Dieselgate” and Consumer Law: Repercussions of the Volkswagen scandal in the European Union. *Journal of European Consumer and Market Law*, 2017/1, 35.

³ RIEHMS, Thomas–LINDNER, Lukas: „Dieselgate” and Consumer Law: Repercussions of the Volkswagen scandal in Germany. *Journal of European Consumer and Market Law*, 2017/1, 39.

⁴ KOLBA, Peter: *Davids gegen Goliath. Der VW-Skandal und die Möglichkeit von Sammelklagen*. Wien, 2017, 7, 9.; COFFEE, John C. Jr.: The Globalization of Entrepreneurial Litigation: Law, Culture and Incentives. *University of Pennsylvania Law Review*, 2017/165, 1908. (<https://doi.org/10.4337/9781786435347.00038>); CAFAGGI, Fabrizio: Towards Collaborative Governance of European Remedial and Procedural Law? *Theoretical Inquiries in Law*, 2018/1, 236.; KOWOLLIK, Eva-Maria: *Europäische Kollektivklage. Referenzrahmen für ein leistungsfähiges europäisches Justizsystem*. Baden-Baden, 2018, 29. (<https://doi.org/10.1515/tit-2018-0008>).

⁵ KOLBA: i. m., 11–12.

⁶ WENINGER: i. m., 95.

⁷ CHRISTL, Gerhard: Massenkagen via Internet – ein Ersatz für Muster- und Sammelklagen? *Neue Justiz*, 2017/8, 310.

⁸ KOLBA: i. m., 7, 9.; KOWOLLIK: i. m., 30.

⁹ MARCUS, Richard: Revolution v. Evolution in Class Action Reform. 96 *North Carolina Law Review*, 2018/903, 942.

¹⁰ TARUFFO, Michele: Some Remarks on Group Litigation in Comparative Perspective. *Duke Journal of Comparative & International Law*, 2001/11, 409–413.

¹¹ ROWE, Thomas D.: Debates over Group Litigation in Comparative Perspective. What can We Learn from Each Other? *Duke Journal of Comparative & International Law*, 2001/11, 157–158.

¹² WALKER, Janet: General Report. (Session 5. – Cultural Dimensions of Group Litigation) In: Mareshin, Dmitry (ed.): *Civil Procedure in Cross-cultural Dialogue: Eurasia Context*. Moscow, 2012, 414. Részletesen: UD-VARY Sándor: *Pro Actione Collectiva*. Patrocinium, Budapest, 2015.

ban ragadható meg. A modern amerikai társadalom individualista, versengő és perlekedő. Első pillantásra ezért következetesnek tűnik, hogy az amerikai jogalkotás és a bíróságok alapvetően a privát iniciatívában bíznak a kollektív igényérvényesítés kialakítása során.¹³

A világszerte értékesített kb. 11 millió autóból kb. 8 millió került az európai piacra.¹⁴ Különböző márkák voltak érintve: Volkswagen, Škoda, Seat, Audi.¹⁵ Mivel Európában a VW visszautasította a kártérítés fizetését, a károsultak az adott állam jogrendszere által biztosított eszközöket vették igénybe. Tekintsük át néhány érintett ország tekintetében a kérdés súlyát!

Az Egyesült Királyságban az ügy 1,2 millió autótulajdonost érintett, csoportos pert (*group litigation*) indítottak,¹⁶ ezek kimenetelét még korai lenne megjósolni.¹⁷ Hollandiában kb. 160 000 autó érintett, itt is a kollektív igényérvényesítés (*WCAM*) irányába próbálják terelni az ügyeket.¹⁸ Több mint 683 000 vásárlót érint az ügy Spanyolországban, ahol komolyan aggódnak amiatt, hogy a botrány folytán esetleg munkahelyek szűnhetnek meg, hiszen a munkanélküliség az országban egyébként is komoly probléma.¹⁹ Ausztriában 388 000 autóról lehet szó,²⁰ ám itt a kollektív igényérvényesítési eszközök híján *egyéni perekre* aprózódnak az ügyek. 2017-ben két ügyet bíráltak el az osztrák bíróságok, ahol a joghatóságukat a Brüsszel-I. rendelet²¹ 7. cikk (3) bekezdésre alapították. A legtöbb ügy azonban még folyamatban van.²² Kb. 150-200 000 gépjárművet értékesített a konszern a lengyel²³ és közel ötvenezret a magyar piacon.²⁴ A folyamatban levő (egyedi) eljárások a különböző tagállamokban többnyire a kiskereskedők ellen indultak, és nem a VW konszern ellen. Ezekben az esetekben jellemzően tisztán belföldi ügyekről beszélhetünk, habár előfordultak olyan szerződések is, amelyeket határon átnyúló jelleggel kötöttek, pl. a német használtautó-kereskedők az interneten.²⁵

A Volkswagen dízelbotrány ügynek *Németországban* kétfélmillió érintettje van. Ehhez mérten azonban 2015 és 2018 között viszonylag kevés (szavatossági és kár-

¹³ STÜRNER, Rolf: The Role of Judges and Lawyers in Collective Actions, Equality among Parties, Conflicts of Interest. In: *Procesos colectivos – class action. I. International Conference & XXIII Iberoamerican Procedural Law Convention*. Buenos Aires, 2012, 87–88.

¹⁴ NEMETH-MORAIS CARVALHO: i. m., 35.

¹⁵ KOWOLLIK: i. m., 29.

¹⁶ <https://www.gov.uk/guidance/group-litigation-orders#VW-NOx-emissions-group-litigation> (2018. 11. 01.).

¹⁷ CAINE, Catherine Ann: „Dieselgate” and Consumer Law: Repercussions of the Volkswagen scandal in the United Kingdom. *Journal of European Consumer and Market Law*, 2017/2, 85, 87.

¹⁸ DYBUS, Charles–LEMMEN, Jeroen: „Dieselgate” and Consumer Law: Repercussions of the Volkswagen scandal in the Netherlands. *Journal of European Consumer and Market Law*, 2017/2, 91, 94.

¹⁹ WENINGER: i. m., 100.

²⁰ KRACHLER, Christian–RZEORSKA, Martin: „Dieselgate” and Consumer Law: Repercussions of the Volkswagen scandal in Austria. *Journal of European Consumer and Market Law*, 2017/1, 36.

²¹ Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról. HL 351, 20.12.2012, 1–32.

²² KRACHLER–RZEORSKA: i. m., 39.

²³ NAMYSŁOWSKA, Monika: „Dieselgate” and Consumer Law: Repercussions of the Volkswagen scandal in Poland. *Journal of European Consumer and Market Law*, 2017/2, 87.

²⁴ <https://www.origo.hu/gazdasag/20181204-volkswagen-dizelbotran-per.html> (2018. 12. 04.).

²⁵ NEMETH-MORAIS CARVALHO: i. m., 35.

tértítési igény érvényesítésére irányuló) keresetet indítottak a vásárlók a német bíróságok előtt az autókereskedők és a gyártó ellen. Az ügyek egyesítését célozta egy kezdeményezés, amelynek keretében 15 000 károsult igényét gyűjtötték össze (engedményezés útján) a „myright” internetes oldal segítségével.²⁶ A pereket a vevők és a befektetők (utóbbiak a tőkepiaci jogvitákban alkalmazható mintaper-eljárást szabályozó törvény – *KapMuG* – alapján) indították a (kibocsátási adatok meghamisítása miatt) elállás vagy kártérítés iránt az autógyártók, (részvény)kibocsátók és autókereskedők ellen. (Az autógyártók elleni közvetlen, szerződésen alapuló igény a német jogrendszerben nem illeti meg a vevőket.)²⁷ A részvényesek arra alapították követeléseiket, hogy a manipulációs botrány miatt a tőzsdei árfolyamok zuhantak.²⁸ A számos egyedi pernek azonban (legalábbis amelyik befejeződött) meglehetősen különböző kimenetele volt.²⁹

A jogszabályi hiányosságok miatt a német károsultak fent említett két csoportjának egy része Hollandiában próbálta az igényét érvényesíteni.³⁰ Mindemellett komoly problémát okozott, hogy 2018-ban a követelések egy jó része tekintetében az elévülés veszélye fenyegetett, ami az adásvételből eredő szavatossági igények esetén különösen rövid (a BGB 438. §-a alapján két év).³¹ Erre válaszul született meg a *MuKlaG* (*Gesetz zur Einführung einer zivilprozessualen Musterfeststellungsklage*),³² amely alapján – már a hatályba lépésének első napján (2018. november 1-jén) – a felperesi *Verbraucherzentrale Bundesverband (VZBV)* a német autókлубbal (*Allgemeiner Deutscher Automobil-Club – ADAC*) kooperálva benyújtott egy közel 250 oldalas keresetlevelet (tízezer autótulajdonos képviselőjében) a Volkswagen AG ellen a braunschweigi *Oberlandesgericht*-nél.³³ A mintaper kiterjedt mindazokra a Volkswagen, Audi, Škoda és Seat modellekre, amelyeket az EA189 típusú dízel-motorral szereltek. Az első tárgyalást 2019. szeptember 30-án tartják,³⁴ ekkor zárul a regisztrációs lehetőség is, amelyben eddig több mint 420 000 károsult csatlakozott az eljáráshoz.³⁵

²⁶ STADLER, Astrid: Musterfeststellungsklagen im deutschen Verbraucherrecht? *Verbraucher und Recht*, 2018, 83, 86.; MELLER-HANNICH, Caroline: *Gutachten zum 72. Deutschen Juristentag. Sammelklagen, Gruppenklagen, Verbandsklagen – Bedarf es neuer Instrumente des kollektiven Rechtsschutzes im Zivilprozess?* München, 2018, 17.

²⁷ MELLER-HANNICH, Caroline: Kollektiver Rechtsschutz in der „Dieselaffaire”. *Bonner Rechtsjournal*, 2017/2, 120.

²⁸ WEBER, Franziska: Kollektive Rechtsdurchsetzung in Deutschland. Eine (erneute) Bedarfsanalyse im Lichte der Causa VW. In: Broemel, Roland–Krell, Paul–Muthorst, Olaf–Prütting, Jens (Hrsg.): *Prozessrecht in internationaler, europäischer und globaler Perspektive*. Mohr Siebeck, Tübingen, 2017, 112.

²⁹ MELLER-HANNICH: i. m., 120–121.

³⁰ WEBER, Franziska: i. m., 107–108.

³¹ MELLER-HANNICH, Caroline: i. m., 119.

³² 12.07.2018, BGBl. I 2018, 1151.

³³ <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/unternehmen/neues-gesetz-tritt-in-kraft-verbraucherschutz-reichenklage-gegen-vw-ein-15868204.html> online (2018. 11. 01.).

³⁴ www.musterfeststellungsklagen.de online (2019. 08. 03.).

³⁵ Musterfeststellungsklage von 420.000 Kunden gegen VW. <https://www.lawbutler.com/news/musterfeststellungsklage-von-420-000-kunden-gegen-vw> (2019. 08. 03.); DRÄBING, Theresa: *Musterfeststellungsklage im Diesel-Skandal. Gemeinsam gegen Volkswagen*. <https://www.fr.de/wirtschaft/musterfeststellungsklage-diesel-skandal-gemeinsam-gegen-volkswagen-12750213.html> (2019. 08. 03.); *Abgasskandal: 420.000 Kun-*

2. A kollektív igényérvényesítési mechanizmusok áttekintése

Még mielőtt ennek az új törvénynek elemzését és értékelését elvégeznénk, érdemes áttekinteni nagy vonalakban az azt megelőzően rendelkezésre álló német kollektív igényérvényesítési mechanizmusok rendszerét.

A kollektív jogvédelem eszközeinek bevezetése és annak fokozatos fejlesztése immár negyven éve van napirenden Németországban.³⁶ Ezt megelőzően a felek részére csak a – *Zivilprozessordnung* (ZPO) által szabályozott – tradicionális összekapcsolási formák álltak rendelkezésre: így pl. a pertársaság, a perek egyesítése.³⁷ Ezekben a megoldásokban viszont megvannak mindazok a hátrányok, amelyek hagyományosan abból adódnak, hogy a nagy tömegben előforduló egyedi ügyek nehezen kezelhetők³⁸ (elsősorban a hatékonysági és ösztönzési problémákra kell gondolni, egyfajta „racionális apátiára”).³⁹

Mára már bevett kollektív igényérvényesítési formának számít Németországban az ún. *Verbandsklage* (együleti per). Ennek jellegzetessége, hogy a pert indító egyesületek nem a tagjaik jogait és érdekeit, hanem közérdekeket képviselnek.⁴⁰ Az együleti perek már hosszabb ideje léteznek a német perjog rendszerében,⁴¹ gyökerei egészen az 1976-ban elfogadott *AGB-Gesetz*⁴² nyúlnak vissza.⁴³ Kezdetben csak olyan vállalkozások ellen lehetett ilyen pert indítani (jogsértés megszűn-

den beteiligen sich an Musterklage. <https://www.zeit.de/wirtschaft/unternehmen/2019-06/abgasskandal-vw-konzern-kunden-musterfeststellungsklage> (2019. 08. 03.).

³⁶ GOTTWALD, Peter: Kollektiver Rechtschutz in Deutschland – nur KapMuG oder mehr? In: *Festschrift für Professor Nikolaos K. Klamaris – Essays in Honour of Professor Nikolaos K. Klamaris*. Athens–Thessaloniki, 2016, 305.

³⁷ REUSCHLE, Fabian: Das Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetz – Eine erste Bestandaufnahme aus Sicht der Praxis. In: Casper, Matthias–Janssen, André–Pohlmann, Petra–Schulze, Reiner (Hrsg.): *Auf dem Weg zu einer europäischen Sammelklage?* München, 2009, 277.; GOTTWALD: i. m., 306.

³⁸ FARGRIEVE, Duncan–HOWELLS, Geraint: Collective redress procedure – European debates. *International & Comparative Law Quarterly*, 2009/58, 393. (<https://doi.org/10.1017/s0020589309001080>).

³⁹ VORWERK, Volkert–WOLF, Christian–FÜLLENKAMP, Josef–LANGE, Sonja–PARIGGER, Manfred–RIEDEL, Ernst: *Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetz (KapMuG)*, München, 2007, 14–16.; RÖTHEMEYER, Peter: Musterfeststellungsklage und Individualanspruch – Zur Kritik und zu den Entwicklungsmöglichkeiten. *Verbraucher und Recht*, 2019, 87.

⁴⁰ KOCH, Harald: Prozeßführung bei komplexen Verfahren in Europa. In: Storme, Marcel (ed.): *Procedural Laws in Europe. Towards Harmonisation*. Antwerpen, 2003, 374.

⁴¹ EINHAUS, Stefan: *Kollektiver Rechtschutz im englischen und deutschen Zivilprozessrecht*. Berlin, 2008, 426.

⁴² Gesetz zur Regelung des Rechts der Allgemeinen Geschäftsbedingungen.

⁴³ GREGER, Reinhard: Verbandsklage und Prozeßrechtsdogmatik – Neue Entwicklungen in einer schwirigen Beziehung. *Zeitschrift für Zivilprozess*, 2000, 401–402.; WALTER, Gerhard: Mass Tort Litigation in Germany and Switzerland. *Duke Journal of Comparative & International Law*, 2001, 373–374.; MICKLITZ, Hans-W.: Schutz der kollektiven Interessen im Zivilprozess. In: Tichý, Luboš (ed.): *Procesní ochrana kolektivních zájmů – Schutz der kollektiven Interessen im Zivilprozessrecht*. Praha, 2008, 83.; KOCH, Harald: Non-class group litigation under EU and German Law. *Duke Journal of Comparative & International Law*, 2000, 355–367.; HAAR, Brigitte: Investor Protection Through Model Case Procedure – Implementing Collective Goals and Individual Rights Under the 2012 Amendment to the German Capital Market Model Case Act (KapMuG). *European Business Organization Law Review*, 2014, 92–93. (<https://doi.org/10.2139/ssm.2352263>); GOTTWALD, Peter: Zum Ausbau des kollektiven Rechtsschutzes in Deutschland. In: Tichý, Luboš (ed.): *Procesní ochrana kolektivních zájmů – Schutz der kollektiven Interessen im Zivilprozessrecht*. Praha, 2008, 33.; ROTT, Peter: Kollektive Klagen von Verbraucherorganisationen in Deutschland. In: Casper, Matthias–Janssen,

tetése iránt), amelyek tisztességtelen általános szerződési feltételeket alkalmaztak. A 2000. évi módosítás után a törvény hatálya kiterjedt a vállalkozások fogyasztói jogokat érintő jogsértéseire is. A 2001. évi kötelmi jogi reform során ezt a pertípust az új *Unterlassungsklagengesetz*⁴⁴ (UKlaG) inkorporálták (ami e téren a korábbi *AGB-Gesetz* helyébe lépett).⁴⁵ Mára a *Verbandsklage* főként a fogyasztóvédelem, az általános szerződési feltételek kontrollja (UKlaG 1–3. §), valamint a verseny- és kartelljog⁴⁶ területén jut szerephez,⁴⁷ de védelmet jelenthet a szellemi alkotások jogának (UKlaG 2a–3. §) területén is.⁴⁸ 2016. február 24-étől egy ún. *Datenschutzverbandsklage*t vezettek be az adatvédelmi szabályok megsértésének orvoslására az UKlaG módosításával (2. § 2. bek. 11. pont).⁴⁹

E perek közös jellemzője a per lehetséges célja. A „meghatározott feltételeknek megfelelő társadalmi szervezetek javára legitimációt létrehozó szabályok” – ahogy fentebb már említettük – sokáig pusztán a jogsértésektől való eltiltás elérésére voltak alkalmasak.⁵⁰ Ma már a bíróság versenyjogi ügyekben a jogsértő vállalkozást kötelezheti a gazdasági előnynek (amelyet fogyasztók vagy versenytársak kárára realizált) a szövetségi költségvetésbe történő befizetésére (*Gewinnabschöpfungsklagen*, UWG⁵¹ 10. §, és GWB⁵² 34a. §). Ezt a lehetőséget az UWG 2004, a GWB 2005 óta biztosítja.⁵³

A *Verbandsklage* a kollektív jogvédelem első megjelenési formája volt Németországban. A *Verbandsklage* olyan per, amelyet az egyesület, fogyasztói érdekvédelmi szervezetek (és más, a törvény által perindításra feljogosított személyek) indíthatnak a károsultak csoportjának a nevében. A perindítási jogosultságnak nem előfeltétele, hogy magának az egyesületnek a szubjektív jogai sérüljenek. Az ilyen per alapvetően nem arra szolgál, hogy a saját vagy a tagjai jogait érvényesítse a perindításra

André–Pohlmann, Petra–Schulze, Reiner (Hrsg.): *Auf dem Weg zu einer europäischen Sammelklage?* München, 2009, 263.

⁴⁴ Gesetz über Unterlassungsklagen bei Verbraucherrechts- und anderen Verstößen. 26 November 2001, BGBl. I. 3138.

⁴⁵ BAKOWITZ, Michael: The German Experience with Group Actions – The *Verbandsklage* and the Capital Markets Model Case Act. (KapMuG) In: Harsági, Viktória–van Rhee, Cornelius Hendric (eds.): *Multi-party Redress Mechanisms in Europe: Squeaking Mice?* Cambridge–Antwerpen–Portland, 2014, 153.

⁴⁶ Jogforrások: UWG (Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb) és GWB (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen). Ezek alapján a törvények alapján az egyesületek perelhetnek a verseny védelmében a tisztességtelen gyakorlat miatt (UWG 8. § 3. bek., GWB 33. § 2. bek.). Lásd még: BAKOWITZ: i. m., 154.; BECKER-EBERHARD, Ekkehard: Neue dogmatische Einordnung der *Verbandsklage* kraft Gesetzes? In: Stürner, Rolf et al. (Hrsg.): *Festschrift für Dieter Leipold zum 70. Geburtstag*. Tübingen, 2009, 3–19.

⁴⁷ ROSENBERG, Leo–SCHWAB, Karl Heinz–GOTTWALD, Peter: *Zivilprozessrecht*. München, 2010, 236.; GEIGER, Caroline: *Kollektiver Rechtsschutz im Zivilprozess: Die Gruppenklage zur Durchsetzung von Massenschäden und ihre Auswirkungen*. Tübingen, 2015, 30.

⁴⁸ GOTTWALD: i. m., 307.

⁴⁹ HALFMEIER, Axel: Die neue Datenschutzverbandsklage. *Neue Juristische Wochenschrift*, 2016, 1126–1129.

⁵⁰ NAGY Csongor István: A csoportos igényérvényesítés összehasonlító modelljei. II. rész – A csoportos igényérvényesítés európai modelljei és az összehasonlító jogi modellek tanulságai. *Külgazdaság Jogi Melléklet*, 2010/11–12, 130–131.

⁵¹ Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb. 27.05.1896 RGBl. 145.

⁵² Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen. 27.07.1957 BGBl. I. 1081.

⁵³ BAKOWITZ: i. m., 155.; GEIGER: i. m., 40.

jogosult szervezet, hanem közérdekből, kollektív érdekből érvényesít jogokat. Például bizonyos fogyasztóvédelmi szervezetek a jogsértés megszüntetése érdekében a bírósághoz fordulhatnak, ha egy meghatározott feltételt tisztességtelennek tartanak. Ha keresetüknek helyt ad a bíróság, az ítélet hatálya kiterjed a vitában minden fogyasztóra és a cégre, amely alkalmazza az általános feltételt. Ezáltal hatékonyan szolgálhatja a fogyasztói jogok érvényesülését.⁵⁴ Így az egyes érintett fogyasztó, bár maga nem résztvevője az eljárásnak, közvetve profitál a per eredményéből.⁵⁵

Kártérítésre irányuló *Verbandsklage* tehát nincsen Németországban. Amit 2004-ben bevezetett a jogalkotó, az tulajdonképpen egy felhatalmazás az egyesületek számára, hogy a jogsértőt az általa szándékosan elkövetett versenyjogi jogsértés miatt a nyereség elvonása érdekében perelje, de a szövetségi (állami) büdzsé javára. Ugyanez vonatkozik 2005 óta a szándékos kartelljogi jogszabálysértésekre is. Ezzel szemben a versenyjogi hatóság már gondatlanság esetén is elvonhatja a megszerzett vagyoni előnyt (vö. GWB 34. § 1. bek.). A vagyoni előny elvonása a versenyjog megsértése esetén sokszor minimális hatást fejt ki az egyének szintjén, azaz a magánszemélyeknek csekély érdeke fűződik az ilyen jogsértések által előidézett kártérítési igények érvényesítéséhez. Bár e pertípus célja az volt, hogy elrettentő hatást gyakoroljon a jogsértőkre,⁵⁶ a gyakorlatban azonban ezeket az eszközöket elég kevésszer veszik igénybe.⁵⁷ Ennek oka egyrészt az, hogy a *szándékos* jogszabálysértés csak nehezen bizonyítható, másrészt a fogyasztóvédelmi egyesület nem is motivált a perindításban, mivel a kereset elutasításának (költség-) rizikóját ő viseli, miközben nem profitál a sikeres perlésből, hiszen az elvont nyereség a költségvetést gyarapítja.⁵⁸

A *Verbandsklage* hagyományos rendszerét egészítette ki utóbb a *KapMuG*⁵⁹ néven ismert törvény, mely a pénzügyi befektetésekkel kapcsolatos kárigényekre kiterjedő hatállyal vezetett be egy új eljárást 2005-ben. Utóbbi lényegében egy mintaper, amely akkor indítható, ha alapjául legalább tíz egymással – a ténybeli és jogi kérdések tekintetében – összefüggő ügy szolgál.

A *KapMuG* alapján ez egy négyfázisú eljárás. Először a károsultak valamelyikének kérelmére megindul a mintaper, amelyben arra kell hivatkozni, hogy az alperes hibázott. Vázolni kell, miért jogszerű, miért jár a kártérítés, és azt is, hogy miben hasonlók a jogi kérdések, illetve miért érint a per más kérelmezőket is (*KapMuG* 1. § 2. bek.). Másodszer a bíróság ellenőrzi, hogy az eljárás megindításának feltételei teljesültek-e, valamint dönt arról, hogy mely szempontok hasonlóak más kérelmezőkéhez. Ezt követően felfektetnek egy nyilvántartást a közös jogi és ténybeli kérdéseknek, amelybe a kérelmezők neveit kell bevezetni. Ezt nyilvánosságra hozzák. A bíróság meghatározza azokat a kérdéseket is, amelyeket a későbbiekben semmi esetre sem vizsgálhat felül más bíróság. Harmadszer – Európában eléggé egyedül-

⁵⁴ RÖCKRATH, Luidger: Germany. In: Karlsgodt, Paul G. (ed.): *World Class Actions. A guide to Group and Representative Actions Around the Globe*. Oxford–New York, 2012, 245–246.

⁵⁵ GEIGER: i. m., 29.

⁵⁶ RÖCKRATH: i. m., 246.

⁵⁷ ROTT: i. m., 271–272.

⁵⁸ GOTTWALD: i. m., 308, részletesebben ROTT: i. m., 269–271.; ROSENBERG–SCHWAB–GOTTWALD: i. m., 237.

⁵⁹ Gesetz über Musterverfahren in kapitalmarktrechtlichen Streitigkeiten. 16. August 2005. BGBl. I. 2437.

álló módon – az elsőfokú bíróság egy határozatot hoz, amelyet a másodfokú bíróságnak címez, és amely tartalmazza az összes jogi és ténykérdést, amelyet meg kell válaszolni az összes egyedi kérelemmel kapcsolatban. Erre a rendelkezésre alapozva a másodfokú bíróság kiválaszt egy vagy néhány ügyet, amelyek alkalmasnak tűnnek arra, hogy vezető ügy(ek)ként választ adjanak az összes többi, a perrel érintett ügyben felmerülő jogi és ténybeli kérdésre. Erre az időre a többi eljárást felfüggesztik. A negyedik fázisban a másodfokú bíróság megküldi a határozatát az elsőfokú bíróságnak, amely az összes eddig felfüggesztett ügyet egyenként tárgyalja a vezető ügyet követve (KapMuG 16. § 1. bek.). Végül hangsúlyozni kell, hogy az *opt-out* nem megengedett, tehát a vezető ügyben a másodfokú bíróság által hozott határozat köti az elsőfokú bíróságot a többi ügyben.⁶⁰

Ami a törvény tárgyi hatályát illeti: a *szektorális megközelítés*⁶¹ jellemzi, közelebbről a hibás tőkepiaci információból eredő igények érvényesítését szolgálja.⁶² Az 1. § 1. bekezdése szerint a törvény olyan polgári ügyekben alkalmazható, amelyek során 1) hamis, félrevezető vagy elmaradó nyilvános tőkepiaci információk miatt érvényesítenek kártérítési igényt, 2) hamis vagy félrevezető nyilvános tőkepiaci információ használata miatt, vagy amiatt érvényesítenek kártérítési igényt, mert elmaradt a tájékoztatás arról, hogy a nyilvános tőkepiaci információ hamis vagy félrevezető, vagy 3) olyan szerződés teljesítése iránt érvényesítenek igényt, amely az ún. *Wertpapiererwerbs- und Übernahmegesetz* szerinti ajánlaton nyugszik, ideértve a tőzsdetörvény (*Börsengesetz*) 39. cikk 3. bek. 3. és 4. mondata szerinti igényeket is.

Ami a gyakorlati jelentőségét illeti, az eljárás megítélése a jogirodalomban elég ellentmondásosnak tűnik. Egyfelől találunk olyan szerzőket, akik pozitív mérleget vonva kiemelik, hogy a KapMuG a tőkepiaci területen felmerülő jogviták gyors és egyszerű elintézéséhez vezethet,⁶³ hiszen már néhány évvel a bevezetése után jelentősen könnyített az igazságszolgáltatás terhein.⁶⁴ Más szerzők komoly bírálatot

⁶⁰ MATTIL, Peter–DESOUTTER, Vanessa: Die europäische Sammelklagen – Rechtsvergleichende und EU-rechtliche Betrachtung. *Zeitschrift für Wirtschafts- und Bankrecht*. 2008, 522.; CUPA, Basil: Scattered Damage: A Comparative Law Study About the Enforcement Deficit of Low-Value Damage and the Class Action Approach. *European Review of Private Law*, 2012, 530–531.; BAKOWITZ: i. m., 153–165.; STÜRNER, Michael: Model case proceedings in the capital markets tentative steps towards group litigation in Germany, *Civil Justice Quarterly*, 2007, 257–264.; REUSCHLE: i. m., 280.; HARSÁGI, Viktória–VAN RHEE, Cornelius Hendric: Collective Redress in the European Union – Comparative Perspectives. In: Harsági, Viktória–van Rhee, Cornelius Hendric (eds.): *Multi-party Redress Mechanisms in Europe: Squeaking Mice?* Cambridge–Antwerpen–Portland, 2014, XXIX.

⁶¹ HAAR: i. m., 91–92.

⁶² MÖLLERS, Thomas M. J.–WEICHERT, Tilman: Das Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetz. *Neue Juristische Wochenschrift*, 2005, 2737.; Részletesebben MÜLLER, Dennis: Anwendungsbereich des KapMuG im Kapitalanleger-Schadenersatzprozess. *Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht*, 2015, 221–224.; WARDENBACH, Frank: KapMuG 2012 versus KapMuG 2005: Die wichtigsten Änderungen aus Sicht der Praxis. *Gesellschafts- und Wirtschaftsrecht*, 2013, 35.; STUYCK: Class Actions in Europe? To Opt-In or to Opt-out, that is the Question. *European Business Law Review*, 2009, 487.; DOMEJ, Tanja: Germany. In: Eliantonio, Mariolina–Backes, Chris W.–van Rhee, Cornelius Hendric–Spronken, Taru–Berlee, Anna (eds.): *Standing up for Your Right(s) in Europe. A Comparative Study on Legal Standing (Locus Standi) before the EU and Member State Courts*. Cambridge–Antwerpen–Portland, 2013, 285.

⁶³ MEIER, Norbert: Das neue Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetz. *Deutsches Steuerrecht*, 2005, 1863.

⁶⁴ REUSCHLE: i. m., 278.

fogalmazzák meg, és a hatékonyság hiányát, a hosszú pertartamot és a magas költségeket jelölik meg a jogszabály problémájaként. Álláspontjuk szerint emiatt a német jogban csekély jelentősége van a kollektív igényérvényesítés e formájának,⁶⁵ amin csak alig enyhített a 2012. évi reform.

3. Új elem a rendszerben: az ún. Musterfeststellungsklage (lex Volkswagen)

2018. november 1-jén lépett hatályba a *Musterfeststellungsklage-Gesetz*⁶⁶ (MuKlaG), amellyel a dízelbotrányra reagált a német jogalkotó. A szabályozás a német polgári perrendtartás (ZPO) hatodik könyvébe (606–615. §) épült be. Ami a hatályát illeti, a MuKlaG-nek *nincs szektorális korlátozottsága*. A bevezetett eljárás keretében – ha leegyszerűsítve fogalmazzuk – a standardizálható igény- és jogviszony-megalapozó tények és jogkérdések kollektív megállapítása történik (ZPO 606. §).⁶⁷ A törvényben meghatározott kritériumoknak megfelelő szervezetek által kezdeményezett mintaperről van szó, amely az egyedi igényekre nézve elévülést megszakító hatással van. A MuKlaG célja, hogy számos (jövőbeli) egyedi ügyben releváns ténybeli és jogi körülményeket kötőerővel állapítson meg, hogy ezzel egyszerűsítse és meggyorsítsa az azt követő egyedi eljárásokat.⁶⁸

Az eljárásnak lényegében két szakasza van. A megállapítási ítélet meghozatalára irányuló szakaszban a visszatérő tény- és jogkérdéseket tisztázzák, azokat az egyedi vitás kérdéseket, amelyek az egyes fogyasztók igényeit érintik, viszont még nem.⁶⁹ Utóbbira a második szakaszban kerülhet sor egy, a fogyasztó által indított egyedi per keretei között. Az első szakasz eredménye kötőerővel bír a lehetséges egyéni (*follow-on*) eljárások tekintetében.

A KapMuG-hoz képest újítás, hogy nem kell előtte a fogyasztónak egyéni pert indítani a mintaperi szakaszt megelőzően.

3.1. Horizontális vagy szektorális megközelítés

Már a 2005. november 1-jén hatályba lépett KapMuG kapcsán is elmondható volt, hogy alapvetően a német jogtól idegennek tartották. Emiatt a jogalkotó erede-

⁶⁵ A Telekom-ügyben tizenegy évvel a történet után, és nyolc évvel a perek megindulását követően még nem születtek meg az egyedi ügyekre vonatkozó ítéletek. RÖCKRATH: i. m., 250.; MÖLLERS–WEICHERT: i. m., 2741.; WOLF, Christian–LANGE, Sonja: Wie neu ist das neue Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetz? *Neue Juristische Wochenschrift*, 2012, 3751.; STACKMANN, Nikolaus: Kein Kindergeburtstag – Fünf Jahre Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetz. *Neue Juristische Wochenschrift*, 2010, 3189.; WARDENBACH: i. m., 38.

⁶⁶ Gesetz zur Einführung einer zivilprozessualen Musterfeststellungsklage. BGBl. I. 2018, 1151.

⁶⁷ MENGDEN, Martin: David gegen Goliath im Kartellschadensersatzrecht – Lassen sich Musterfeststellungsklage bzw. EU-Verbandsklage als kollektive Folgeklage einsetzen? *Neue Zeitschrift für Kartellrecht*, 2018, 399.

⁶⁸ BALKE, Michaela–LIEBSCHER, Thomas–STEINBRÜCK, Ben: Der Gesetzentwurf zur Einführung einer Musterfeststellungsklage – ein Zivilprozessualer Irrweg. *Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 2018, 1321.

⁶⁹ FÖLSCH, Peter: Der Regierungsentwurf zur Einführung der Musterfeststellungsklage. *Deutsche Richterzeitung*, 2018/6, 215.

tileg egy ún. „sunset klauzulát”⁷⁰ biztosított, vagyis automatikusan hatályát veszítette volna a törvény 2010. november 1-jén. Ezt a kísérleti fázist arra gondolták ki, hogy tanulmányozzák a törvény hatásait, és ezzel alapját képezzék a döntésnek, hogy a továbbiakban alkalmazható-e. Ezt az időszakot utóbb meghosszabbították további két esztendőre (később 2020-ig). Eközben a frankfurti *School of Finance and Management* értékelő jelentést⁷¹ publikált 2010-ben, amely alapján a KapMuG reformjára vonatkozóan egy törvényjavaslatot nyújtottak be. Ez a – 2012-ben hatályba lépett – törvényt módosítás nem hozott változást az alapkoncepcióban,⁷² a novella után is megtartotta a KapMuG az alapvető szerkezetét.⁷³

A KapMuG az első német törvény, amely a kártérítésre irányuló kollektív igényérvényesítési eljárást szabályozta.⁷⁴ Tárgyi hatályát tanulmányozva láthatjuk, hogy szórványos kárigények érvényesítése került a fókuszba,⁷⁵ és a jogalkotót perökonómiai szempontok is vezették, elsősorban a költségrizikó és a bizonyítás hatékonysága körében.⁷⁶ A 2012-es reform bővítette a jogszabály hatályát is. Az *öffentlicher Kapitalmarktinformation* fogalmat a KapMuG 1. § 2. bekezdésében definiálja.⁷⁷ Eszerint a nyilvános tőkepiaci információ minden olyan tényre, körülményre vonatkozó információ (mutatók és egyéb üzleti adatok), amelyeket nagyszámú befektető számára határoznak meg, és amelyek az értékpapírok kibocsátóit vagy más (befektetési) eszközök szolgáltatóit érintik. Tőkepiaci információnak számítanak – többek között – a tájékoztatók, közgyűlések közleményei, éves jelentések és a bennfentes információkkal kapcsolatos közlemények.⁷⁸

A MuKlaG hatálya a *fogyasztók és a vállalkozások közötti jogviszonyokra* terjed ki. Ezek főként a fogyasztói szerződésekből erednek, de szóba jöhetnek a BGB 823. § szerinti vagy a termékfelelősségi törvény (ProdHaftG) szerinti igények is.⁷⁹ Azoknak a fogyasztóknak, akik mintaper alapján szeretnének igényt érvényesíteni, az igényüket vagy jogviszonyukat be kell jelenteni a *Klageregisterbe* (ZPO 608. § 1. bek.). A regiszterbe való bejelentkezés megszakítja az elévülést. A közzétételt követő két hónapon belül legalább ötven fogyasztónak kell érvényesen regisztrálnia ahhoz, hogy az eljárás megengedhető legyen (ZPO 606. § 3. bek. Nr 3).⁸⁰ A regiszter-

⁷⁰ BAKOWITZ: i. m., 157.; GEIGER: i. m., 56.; HESS, Burkhard: Einleitung. In: Hess, Burkhard–Reuschle, Fabian–Rimmelspacher, Bruno (eds.): *Kölner Kommentar zum KapMuG*. Köln, 2014, 32.

⁷¹ HALFMEIER, Axel–ROTT, Peter–FEESS, Eberhard: *Evaluation des Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetzes – Abschlussbericht*, Frankfurt am Main, 2009; Lásd még: STADLER, Astrid: Developments in Collective Redress: What’s New in the „New German KapMuG”? *European Business Law Review*, 2013, 738–739.; WARDENBACH: i. m., 35.

⁷² RÖCKRATH: i. m., 740.

⁷³ WOLF–LANGE: i. m., 3751.

⁷⁴ GEIGER: i. m., 56.

⁷⁵ HARSÁGI Viktória: A modellválasztás dilemmái a kollektív igényérvényesítés hazai szabályozásánál. *Eljárás-jogi Szemle*, 2016/1, 29–30.

⁷⁶ MÖLLERS–WEICHERT: i. m., 2737.

⁷⁷ WARDENBACH: i. m., 35.

⁷⁸ MATTIL–DESOUTTER: i. m., 522.

⁷⁹ SCHMIDT, Uwe: Buch 6, Musterfeststellungsverfahren. In: Baumbach, Adolf et al.: *Zivilprozessordnung mit FamFG, GVG und anderen Nebengesetzen*. Beilage zur 77. Auflage, München, 2019, 3.

⁸⁰ SCHMIDT: i. m., 3.

be való be- és kijelentkezés során nincs ügyvédkényszer. Ez persze veszélyeket is rejthet magában: mivel a regisztráció során nincs tartalmi vizsgálat, így előfordulhat, hogy csak a sikeres mintaper után jön rá a fogyasztó, hogy a saját ügyében mégsem tud erre hivatkozva egyedileg perelni.⁸¹

A ZPO 611. §-a alapján az új mintaper felei akár perbeli egyezséget is köthetnek, amely kihat a bejelentkezett fogyasztóra. Ez teljesítésre is irányulhat (a fogyasztónak igazolnia kell majd a jogosultságot).⁸²

A fogyasztó azonban a törvény szerint az első eljárási szakaszban nem végezhet semmilyen eljárási cselekményt. Ez bizonyos tekintetben visszalépés a KapMuG-hoz képest. A német ügyvédek egyesülete (*Deutscher Anwaltverein*) és a Szövetségi Ügyvédi Kamara (*Bunderechtsanwaltskammer*) álláspontja emiatt az volt, hogy így a per nem lehet hatékony eszköz, hiszen a potenciális igényjogosultaknak a jog- és ténykérdések tisztázására, az ügy alakítására semmilyen módon nem lehet befolyásuk, csak tehetetlenül szemlélhetik a *Verband* ez irányú tevékenységét.⁸³ Ráadásul ők is hangsúlyozták, hogy – amint már említettük – a perindításra jogosult szervezetek gyakran nincsenek abban a gazdasági helyzetben, hogy a perindítás terhét felvállalhatnák, és sok esetben nem is érznek csábítást az eljárásra.⁸⁴

3.2. Szórványos és tömeges károk

Az új törvény eljárási szempontból nem hozott újítást a korábbi KapMuG-hoz képest, hiszen a korábban gyakran emlegetett kritikák (az eljárás elhúzódása, a tény, hogy nem tehermentesíti a bíróságokat, az egyedi *follow-on* perek megindításának szüksége)⁸⁵ az új megoldással szemben is felhozhatók. A MuKlaG elviekben nem tesz különbséget a szórványos és tömeges károk között, tekintve, hogy – a törvény-szöveg értelmében – mindkettőt lefedi.⁸⁶ Ám a szórványos károk tekintetében mégis alkalmatlan megoldásnak tűnik, hiszen a – tapasztalatok szerint passzív – *fogyasztónak* az eljárás során *kétszer kellene aktívnak lennie* (először regisztrálnia, majd megindítani az egyedi keresetet).⁸⁷ A második lépésnek azonban csak tömeges károk esetén van nagyobb valószínűsége.⁸⁸ Stadler szerint csak azokban az ügyekben fogja az új törvény a kellő eredményt elérni, amelyekben viszonylag nagy a kár,

⁸¹ WACLAWIK, Erich: Die Musterfeststellungsklage. *Neue Juristische Wochenschrift*, 2018, 2925.

⁸² SCHNEIDER, Burkhard: Die zivilprozessuale Musterfeststellungsklage. Kollektivrechtsschutz durch Verbraucherschutzverbände statt Class Actions? *Betriebs-Berater*, 2018, 1995.

⁸³ KILIAN, Matthias: Musterfeststellungsklagen – Meinungsbild der Anwaltschaft. *Zeitschrift für Rechtspolitik*, 2018, 73.; RATHMANN, Jens: KapMuG 3.0 – Ein Gesetz für die Verlängerung? *Deutsche Richterzeitung*, 2019, 127.

⁸⁴ BALKE-LIEBSCHER-STEINBRÜCK: i. m., 1327.

⁸⁵ STEINBERGER, Elisabeth: *Die Gruppenklage im Kapitalmarktrecht. Vorschläge zur Weiterentwicklung des Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetzes (KapMuG)*. Baden-Baden, 2016, 56.

⁸⁶ WACLAWIK: i. m., 2921.

⁸⁷ STADLER, Astrid: Kollektiver Rechtsschutz quo vadis? *Juristenzeitung*, 2018, 795.; BALKE-LIEBSCHER-STEINBRÜCK: i. m., 1321.; MALLMANN, Roman A.–ERNE, Sarah: Musterfeststellungsklage und Kartellschadensersatz. *Neue Zeitschrift für Kartellrecht*, 2019/2, 77., 83.

⁸⁸ MELLER-HANNICH: i. m., 69.

és a megállapításra irányuló szakaszban sok vitás kérdést el lehet dönteni, így az egyedi kártérítési perek (follow-on eljárások) során eldöntendő kérdések már nem jelentenek majd a pernyertesség szempontjából érdemi kockázatot.⁸⁹ A perek elhúzódsának veszélyét azonban fokozhatják a jogorvoslati lehetőségek (ZPO 612. § 2. bek. és 614. §) is.

Az, hogy az új törvény nem tesz különbséget a szórványos és a tömeges károk között, azért tekinthető hibának, mert ezek eljárásjogi szempontból teljesen más problémákat vetnek fel.⁹⁰ Ráadásul a kártérítési jog bizonyos fontos területei a tömeges károk szempontjából nem sorolhatók automatikusan a fogyasztói ügyek közé.⁹¹

A szórványos károk esetében – amint ezt már említettük – a KapMuG-ot a tapasztalatok szerint a károsultak nem vették igénybe.⁹² Az érdektelenség⁹³ azzal magyarázható, hogy mivel az egyéni károk ezekben az esetekben viszonylag csekélyek voltak, a pénzügyi és időbeli ráfordítással nem állt arányban, azaz egyszerűen nem érte meg az igényérvényesítés.⁹⁴ Statisztikai adatok szerint az az összeg, amely alatt a károsultak nem szoktak pert indítani (még akkor sem, ha a pernyertességre jó esélyük van), általában 500-1000 euró körül mozog.⁹⁵ Ennélfogva a szórványos igényeknél sokszor előfordul, hogy a jogellenesen szerzett előny a jogsértőnél marad, ez pedig negatívan befolyásolja a piaci magatartást és a verseny tisztaságát. A cégek „bekalkulálják” a „*racionalis apátiát*”, emiatt a jogsértést még akkor is megéri elkövetniük, ha az érintettek egy része esetleg mégis pert indít.⁹⁶ Így szereznek versenylőnyt a törvénytisztelőkkel szemben.⁹⁷ Vagyis a szórványos károk esetén a jogalkotónak nemcsak az egyéni jogvédelmet kell célul tűznie, hanem egyúttal igyekeznie kell megelőzni a fent vázolt káros folyamatokat is.⁹⁸

Stadler valószínűsíti továbbá, hogy a KapMuG mintájára létrehozott új eljárás a tömeges kárigények esetében sem lesz annyira hatékony, amint azt a szakma elvárná. Itt is visszatarthatja az érintetteket az eljárástól, ha a károsult nem tudja eljárási jogait úgy gyakorolni, mintha önállóan perelne, a perindításra jogosult szervezet felelőssége pedig (a nem megfelelő pervitelért) tisztázatlan.⁹⁹

Meller-Hannich szerint kis módosításokkal nem lehet sokkal hatékonyabbá tenni az eljárást: a szórványos károk kapcsán szerinte csak egy *opt-out* megoldás segí-

⁸⁹ STADLER: Musterfeststellungsklagen... i. m., 89.

⁹⁰ BALKE–LIEBSCHER–STEINBRÜCK: i. m., 1322–1323.

⁹¹ MELLER-HANNICH: i. m., 34, 40.

⁹² MELLER-HANNICH: i. m., 48.

⁹³ Gesetzentwurf der Bundesregierung. *Entwurf eines Gesetzes zur Einführung einer zivilprozessualen Musterfeststellungsklage*. 04.06.2018. Drucksache 19/2439. (a továbbiakban: *Gesetzentwurf*), 1., 14.; van den BERGH, Roger–KESKE, Sonja: Rechtsökonomische Aspekte der Sammelklage. In: Casper, Matthias–Jansen, André–Pohlmann, Petra–Schulze, Reiner (Hrsg.): *Auf dem Weg zu einer europäischen Sammelklage?* München, 2009, 20–21.

⁹⁴ WANNER, Viola: *Das KapMuG als allgemeine Regelung für Massenverfahren*. Baden-Baden, 2010, 26.

⁹⁵ MELLER-HANNICH: i. m., 24–25.; Roland *Rechtsreport* 2014, 36.; *European Opinion Research Group, Spezial-Eurobarometer*, 2004, 13.

⁹⁶ MELLER-HANNICH: i. m., 25.; BALKE–LIEBSCHER–STEINBRÜCK: i. m., 1323.; FÖLSCH: i. m., 214.

⁹⁷ *Gesetzentwurf*, 14.

⁹⁸ MELLER-HANNICH: i. m., 26, 42.

⁹⁹ STADLER: Kollektiver Rechtsschutz... i. m., 798–799.; BALKE–LIEBSCHER–STEINBRÜCK: i. m., 1326.

tene.¹⁰⁰ A svéd, francia és angol tapasztalatok azt mutatják, hogy az *opt-in* modellek esetében igen alacsony a belépő érdekeltek száma.¹⁰¹ Az *opt-out* modellekben ezzel szemben fogyasztói ügyekben kevesebb mint 0,2% él az *opt-out* lehetőségével. Vannak esetek, amikor az egyedi perlés joga lényegében értelmetlen. Ilyen esetekben a racionális döntés az, hogy a fogyasztó nem lép ki a csoportból.¹⁰² Egyébiránt az alperesnek is érdekében állhat az *opt-out* modellek esetében az, hogy a károsultak minél szélesebb körére kiterjedjen a jogerő, és ne legyenek az ügyben újabb perek.¹⁰³

3.3. Kontrollmechanizmusok

Ahhoz, hogy nagyszámú igényt egy eljárásban lehessen kezelni, szükséges, hogy a csoport tagjai „egy hangon” szólaljanak meg. Valójában ez a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok lényege. Ennélfogva az ilyen perekben az egyes érdekeltek eljárási jogai szükségszerűen korlátozódnak. Így például nem választhatják meg, és nem instruálhatják szabadon az eljáró jogi képviselőt, nem tudják az eljárási cselekményeket közvetlenül befolyásolni, nem vesznek részt közvetlenül a közös kérdések meghatározásában, az egyezségi tárgyalásban, mivel a kollektív igényérvényesítési mechanizmusokban az érdekeltek eljárási jogainak gyakorlását általában egy reprezentatív felperesre vagy a perindításra feljogosított minősített szervezetre telepíti a jogalkotó. Ő azonban ezt nem gyakorolhatja kontroll nélkül.

A kontroll a különféle modellekben többféleképp biztosítható: egyfelől a károsult, ha nem elégedett a perrivel, élhet a *kilépés jogával*. Másfelől bizonyos eljárási jogositványokat csak részlegesen von el a törvény a felektől az eljárásnak abban a fázisában, ahol a kilépésre már esetleg (praktikus okokból felállított időbeli korlátok okán) nincsen lehetőség (például a csoport nevében a csoport tagjai legalább egyszerű *többségének jóváhagyását* követően a képviselő nyújtja be a fellebbezést). Harmadsorban a felek korlátozott eljárási jogositványai miatt indokolt lehet az egyezségeket feletti (vagy esetleg szélesebb körben is érvényesülő) *bírói kontrollt* növelni. Fontos egyensúlyt teremteni a károsultak és az alperes azon jogosultságai között, amelyek az egyedi perlés során lennének meg, és a csoport azon érdeke között, hogy az ügyet egy egészként effektív módon tereljék bírói útra. A fentiekre tekintettel az eljárásban az általános szabályokhoz viszonyítva erősebb bírói kontroll lehet indokolt – és erre a felek redukált eljárási jogai miatt garanciális szempontból is szükség van. Találkozunk olyan megoldással is, ahol a kontroll csak egy utólagos *kártérítési perrel való fenyegetettségben* ölt testet, ám ez rendszerint nem hatékony, és ennélfogva nem is nyújt kellő védelmet a csoport tagjai számára.

¹⁰⁰ MELLER-HANNICH: i. m., 57–59.

¹⁰¹ KOWOLLIK: i. m., 233.

¹⁰² ISSACHAROFF, Samuel–MILLER, Geoffrey P.: Will aggregate litigation come to Europe? In: Backhaus, Jürgen G.–Cassone, Alberto–Ramello, Giovanni B. (eds.): *The Law and Economics of Class Actions in Europe*. Cheltenham. 2012, 60. (<https://doi.org/10.4337/9781781001240.00009>).

¹⁰³ KOWOLLIK: i. m., 233.

Az új német törvény alapján a regisztrált fogyasztók személyesen nem vesznek részt a mintaperi eljárásban, így nem végezhetnek semmilyen eljárási cselekményt sem. Csak arra van lehetőség, hogy esetleg tanúként hallgassa meg a bíróság őket.¹⁰⁴ *Stadler* emiatt a ZPO 613. § első bekezdésében a kétoldalú meghallgatáshoz való jog megsértését látja, és felveti a bírósági kontroll kérdését.¹⁰⁵ Ezzel szemben a törvényjavaslat indokolásából az olvasható ki, hogy a jogalkotó szerint a regisztrált fogyasztó meghallgatásához való jog nem sérül, mert ő maga dönti el, hogy részt akar-e venni a mintaperben. Ráadásul továbbra is megvan a lehetősége arra, hogy egyénileg pereljen, és akár vissza is vonhatja a regisztrációt.¹⁰⁶

Véleményem szerint az utóbbi érvelés talán kényszerűen elfogadható, hiszen a kollektív igényérvényesítési eljárások természetéhez tartozik az eljárási jogok gyakorlásának korlátozása, de éppen ezért kellene garanciák, amelyek biztosítják, hogy e jogokat a csoportot képviselő személy ne a csoport érdekében szembe menve gyakorolja. Főként pedig arra hívnám fel a figyelmet, hogy a jelenleginél több garanciára volna szükség a MuKlaG esetében is, illetve talán komplexebb megoldásokra is.

A jogalkotó számára szembeötlően mintául szolgáló KapMuG szabályozása szintén nem kezelte ugyan félként az érintetteket, de egy speciális státuszt rendelt hozzájuk (*Beigeladene*), amely folytán valamivel jobban érvényesült a kétoldalú meghallgatás elve.¹⁰⁷ A MuKlaG viszont ennél is szűkebben szabályozza a bejelentkezett fogyasztók jogállását: az érintett nem peres fél, sőt, már nem is *Beigeladene*. Ennélfogva egyezséget sem köthet (ZPO 611. §). Korlátozott információs joga van, amely például a saját regisztrációs adataira (ZPO 609. § 4. bek.) vonatkozik, de nem tekinthet bele a peranyagba (holott a KapMuG szerint a *Beigeladene* ezt megtehetette). Nincs tisztázva a MuKlaG-ban a *mintaperi felperes (Musterparteij) felelőssége* sem, azaz nem tudni, hogy a regisztrált érdekeltek támadhatnak-e őt a szakszerűtlen pervitel miatti pervesztés miatt.¹⁰⁸ Hess már a korábbi KapMuG kapcsán is kifogásolta, hogy a pervitel tekintetében a mintaperi felperesnek van túlsúlya, és a károsultak nem tudják őt kártérítésért perelni (mivel elvileg nem a többieké, hanem a saját ügye az, amely során a szakszerűtlen pervitel megvalósul az OLG előtt).¹⁰⁹

A jogok szűkítésére a jogalkotó szerint hatékonysági szempontok miatt került sor. A szakirodalom ugyanis már a KapMuG kapcsán felvetette, hogy ha a károsultak (*Beigeladene*) valóban élnek a törvény biztosította eljárási jogaikkal, az a gyakorlatban nem segíti elő a bíróságok tehermentesítését.¹¹⁰

¹⁰⁴ *Gesetzentwurf*, 17.

¹⁰⁵ STADLER: Kollektiver Rechtsschutz... i. m., 798.

¹⁰⁶ *Gesetzentwurf*, 17.

¹⁰⁷ HABBE, Sophia Julia–GIESELER, Konrad: Einführung einer Musterfeststellungsklage – Kompatibilität mit zivilprozessualen Grundlagen. *Betriebs-Berater*, 2017, 2190.; WANNER: i. m., 134.

¹⁰⁸ HALFMEIER, Axel: Musterfeststellungsklage: Nicht gut, aber besser als nichts. *Zeitschrift für Rechtspolitik*, 2017, 203–204.

¹⁰⁹ HESS: i. m., 68.; KOCH, Raphael: Grund und Grenzen Kollektiver Rechtsdurchsetzung. *Deutsche Zeitschrift für Wirtschaft- und Insolvenzrecht*, 2016, 353–354.

¹¹⁰ STADLER, Astrid: Rechtspolitische Ausblick zum kollektiven Rechtsschutz. In: Meller-Hannich, Caroline: *Kollektiver Rechtsschutz im Zivilprozess*. Baden-Baden, 2008, 99–100.

Az eljárás során döntő (és garanciális) jelentősége van a mintafelperes kiválasztásának. Ennek ideális esetben úgy kellene történnie, hogy minden felperes érdekét szolgálja (nem állhat fenn például érdekellentét egyes károsultak és a mintafelperes között). Nem közömbös tehát, hogy kinek a kezébe adja a jogalkotó a kiválasztás jogát. A KapMuG esetében ez a szerep még a bíróságnak jutott (KapMuG 8. § 2. bek.). A mintafelperesnek a bíróság általi kiválasztásával megelőzhető volt a „bírósághoz rohanás”, ami például az amerikai *class action* eljárásnál gyakran előfordul.¹¹¹ Ennek a KapMuG-tól lényegesen eltérő perindítás miatt a MuKlaG esetében is fennáll a veszélye, hiszen ez utóbbi esetében a – törvényben meghatározott – minősített szervezetek perindítási joga versengő (vö. 3.4. pont).

Az új törvény további gyengéje, hogy a kilépésre (*opt-out*) időkeretet szabott a fogyasztónak. Ez – ahogyan arra a szakirodalom felhívta a figyelmet – elhibázott konstrukció a MuKlaG rendszerében, mert a bejelentkezett fogyasztó eddig az időpontig életszerűen nem rendelkezik elegendő információval a megalapozott döntéshez. Ezután viszont már nem tud kilépni, és ha érzékeli is a szakszerűtlen pervitelt, nincs eszköz a kezében, hogy tegyen ellene, az eljárást nem tudja befolyásolni, a kedvezőtlen eredményben azonban osztoznia kell majd.¹¹²

Domej ezért úgy véli, hogy a képviselőt az eljárás során a csoporttagok érdekében a bíróságnak (vagy valamilyen külső hatóságnak) folyamatosan monitoroznia kellene.¹¹³

Az aktívabb bírói szerepvállalás az ellenőrzésben talán valóban hasznos volna, ám annak a bíró neutrális szerepével összhangban kellene maradnia – ezért a kiegyensúlyozó funkciót nem egyedül a bírónak kellene ellátnia. Az ideális megoldás valószínűleg kombinálja az e pont (alfejezet) elején vázolt lehetőségeket.

3.4. A perindításra jogosultak

A kollektív igényérvényesítési modellek egyik kulcskérdése, hogy ki jogosult a perindításra. E körben többnyire elengedhetetlen valamilyen szűkítő feltétel beépítése. A perindításra jogosultak szűkítése, korlátozása garantálja, hogy ne fordulhassanak elő alaptalan, illetve visszaélészerű perindítások.¹¹⁴

A MuKlaG mintapere lényegében egy megállapítás iránti kereset harmadik személy érdekében.¹¹⁵ Schneider szerint a MuKlaG e tekintetben az *Unterlassungsklagengesetz* (UKlaG) és a KapMuG elemeit kombinálja. Az *Unterlassungsklage* segítségével a fogyasztóvédelmi szervezetek a tisztességtelen szerződési feltételektől és gyakorlatoktól való eltiltást kérhetik, de az érdekelték kártérítési igényeit ebben e perben nem tudják érvényesíteni. A KapMuG a maga szűk hatálya alá tartozó ügyekben kártérítési igények érvényesítésére ad lehetőséget. A MuKlaG a minő-

¹¹¹ REUSCHLE, Fabian: § 9. In: Hess, Burkhard–Reuschle, Fabian–Rimmelspacher, Bruno (eds.): *Kölner Kommentar zum KapMuG*. Köln, 2014, 343, 347.

¹¹² SCHNEIDER: i. m., 1998.

¹¹³ DOMEJ, Tanja: Einheitslicher kollektiver Rechtsschutz in Europa? *Zeitschrift für Zivilprozess*, 2012/4, 448.

¹¹⁴ *Gesetzentwurf*, 16.

¹¹⁵ WACLAWIK: i. m., 2921.

sített fogyasztóvédelmi szervezeteket (*Verbrauchereinrichtung*) jogosítja fel arra, hogy igények, illetve jogviszonyok fennállása vagy fenn nem állása ténybeli és jogi feltételeinek meglétét vagy hiányát koncentráltan megállapítsa (megállapítási célok) (vö. ZPO 606. § 1. bek.). Ám a fogyasztói szervezeteknek nincs törvényi felhatalmazásuk arra, hogy a károsultak érdekében pénzfizetés iránti igényt érvényesítsenek. Amennyiben az egyéni károsultak regisztráltak, egy másodlagos perben (*follow-on*) hivatkozhatnak a megállapításra irányuló mintaper eredményére, ezáltal számottevően megkönnyítve az igényérvényesítésüket.¹¹⁶

A *per indító szervezetek megfelelősége* kapcsán igen lényeges az egyesületek szükséges nagysága és a függetlenség kérdése. Emiatt ír elő a törvény pl. egy 350 fős minimális tagságot a minősítési feltételek között (ZPO 606. §). A fogyasztói szervezetek azonban megfelelő finanszírozás nélkül, kvalifikált munkatársak hiányában pusztán altruista megfontolásból nem képesek ezeknek az ügyeknek a vitelére. A MuKlaG költség- és személyigénye sokkal nagyobb, mint egy ún. *Unterlassungsklage* esetében. Az *Unterlassungsklage* esetében többnyire jogkérdések elbírálásáról van szó. Sokkal nehezebb egy olyan tényállás feldolgozása, ahol komplex technikai, gazdasági, ill. természettudományos kérdésekről van szó, mint például a dízelügyben, amelyhez ráadásul a legnehezebb jogi kérdések párosulnak.¹¹⁷ Mindezek miatt a jogalkotó számos további kritériumot írt elő a perindítási jogosultság feltételeként (pl. a relatív anyagi függetlenség a vállalkozásoktól; nem nyereségorientált perindítás stb. – vö. ZPO 606. §).

A megengedhetőségről való döntés során az OLG Stuttgart visszautasította a mintaperi keresetet, amelyet a *Schutzgemeinschaft für Bankkunden* indított a Mercedes Benz Bank ellen. A per annak megállapítása érdekében indították, hogy a fogyasztói kölcsönszerződések kötelező tartalmi eleme, különösen a visszavonásra vonatkozó információ megfelelően volt-e feltüntetve a formanyomtatványokon. Ennek jogkövetkezményeihez kapcsolódó jogkérdéseket is tisztázni akartak a perben (gyakorlatilag a finanszírozott járművek visszaadását). A ZPO 606. § szerint akkor megengedhető a per, ha egy minősített szervezet (qualifizierte Einrichtung) indítja. Az OLG szerint ez esetben nem lehetett megállapítani, hogy a per indító egyesület minden törvényi feltételnek megfelel-e (pl. 350 tagja van-e, vagy pl. hogy nem nyereségorientált-e a perindítása).¹¹⁸ Több szervezet együtt is indíthat pert.¹¹⁹ Azok a más tagállambeli szervezetek jogosultak a perindításra, amelyek az Európai Bizottság által vezetett listán szerepelnek.¹²⁰ A MuKlag előírja, hogy a szervezetnek négyéves működést kell igazolnia. A jogalkotó ezzel akarta megakadályozni, hogy kifejezetten a perindításra alapítsanak szervezeteket.¹²¹

¹¹⁶ SCHNEIDER: i. m., 1986.

¹¹⁷ SCHNEIDER: i. m., 1997.

¹¹⁸ OLG Stuttgart weist Musterfeststellungsklage gegen Mercedes Benz Bank als unzulässig ab. Redaktion beck-actuell, Beck-Online, Becklink 2012584.; vö. file:///C:/Users/K5J3TF/Downloads/20190320_Musterfeststellungsurteil%20(1).pdf (2019. 10. 04.).

¹¹⁹ SCHMIDT: i. m., 5.

¹²⁰ *Gesetzentwurf*, 23.

¹²¹ *Gesetzentwurf*, 23.

A MuKlaG által képviselt modell a perindításra jogosultak kijelölésével egy paternalisztikus koncepciót valósít meg. Kifogásolható benne, hogy nem bízza az érintettekkel, hogy az érdeküket együttesen képviseljék.¹²² A perindításra jogosult szervezetek kapcsán elmondható, hogy sok területen kétségtelenül értékes munkát végeztek eddig is az *Unterlassungsklage* körében, de a forrásaik előreláthatólag nem lesznek elegendők még ezen felül további komplex eljárások vállalására. A perindításra jogosult szervezetek költségvetése a legtöbb esetben csak arra elegendő, hogy az ágazatban tipikus pereket vigyék.¹²³ A jogalkotó teljesen nyitva hagyta azt a kérdést, hogy hogyan kellene szervezni, illetve finanszírozni ezeket a további feladatokat. A „*loser pays*” szisztémák is fokozhatják a kockázatot.¹²⁴ Emiatt a perindítási jogsultság ilyenfajta korlátozását, akár mint a jogérvényesítés akadályát is értékelhetjük.¹²⁵ A rendszer előnyei között említendő azonban, hogy a kollektív igényérvényesítési mechanizmusoknál az alperes valószínűleg kevesebbet költ a védekezésre, ami egy esetleges fizetéképtelenség-határos helyzetben ez a felpereseknek sem érdektelen.¹²⁶

Egyes szerzők javasolják, hogy a továbbfejlesztés során a fogyasztói szervezetek mellett az ad hoc felépülő érdekközösségek is lehessenek mintaperi felperesek (bizonyos feltételek fennállása esetén).¹²⁷

A törvénnyel szembeni kritikaként fogalmazódott meg ugyanakkor, hogy a fogyasztói szervezetek nem indíthatnak pert kártérítés iránt. Így ezt az igényt a fogyasztónak egyedileg kell érvényesíteni, illetve e per rizikóját viselni.¹²⁸ Azért is problémás, hogy csak megállapításra van lehetőség a mintaperi eljárásban (marasztalásra nincs), mert ez a koncepció lehetőséget nyit az alperesnek arra, hogy a fogyasztó által a megállapításra irányuló pert követően indított, marasztalásra irányuló eljárásban újabb kifogásokat hozzon fel arra alapozva, hogy az már egy másik eljárás, egy másik per.¹²⁹ A *Verbandsklage* területén szerzett tapasztalatok szerint az egyesületek azokon a területeken aktívabbak, amelyek a tagjaik számára fontosabbak, és ahol az egyedi perlésnek akadályai vannak.¹³⁰ A MuKlaG kapcsán felmerülhet a későbbiekben, hogy a kártérítési igénynek nem minden lehetséges tényállási eleme mintaperképes. Ez különösen igaz lehet a kötelezettségszegés és a kár közötti kauzalitás, ill. a kártérítés mértékére.¹³¹ Végezetül további problémát vet fel az, hogy nem lehet a mintapereket egymással párhuzamosan indítani (azonos ügy esetén). Ilyenkor ugyanis a megelőzés elve érvényesül, ami arra sarkallhatja a szervezeteket, hogy mi-

¹²² HALFMEIER: *Musterfeststellungsklage...* i. m., 201.

¹²³ STADLER, Astrid: *Drittwirkung „schwarzer Listen“ für missbräuchliche AGB? Verbraucher und Recht*, 2017, 123.

¹²⁴ ISSACHAROFF-MILLER: i. m., 60.

¹²⁵ HALFMEIER: *Musterfeststellungsklage...* i. m., 202.

¹²⁶ MELLER-HANNICH: *Kollektiver Rechtsschutz...* i. m., 27.

¹²⁷ GSELL, Beate-MELLER-HANNICH, Caroline-STADLER, Astrid: *Musterfeststellungsklagen in Verbrauchersachen. Neue Juristische Wochenschrift-aktuell*, 2016, 14.

¹²⁸ STADLER: *Musterfeststellungsklagen...* i. m., 84.

¹²⁹ HALFMEIER: *Musterfeststellungsklage...* i. m., 203.

¹³⁰ MELLER-HANNICH: *Kollektiver Rechtsschutz...* i. m., 29.

¹³¹ HABBE-GIESELER: i. m., 2189.

nél hamarabb, a lehetséges társakat megelőzve nyújtsák be a keresetet.¹³² Ez pedig magában hordozza a „bíróshoz rohanással” együtt járó veszélyeket.

3.5. A regisztrációra jogosult fogyasztók köre

A fogyasztói ügyek értelmezése a MuKlaG vonatkozásában – úgy tűnik – még nem egyértelmű. A ZPO 29c. § 2. bekezdése egy processzuális fogyasztó-fogalommal egészült ki. Eszerint a fogyasztó minden természetes személy, aki a követelés megszerzésénél vagy a jogviszony létrejötténél nem túlnyomórészt kereskedelmi vagy önálló szakmai tevékenység keretében tevékenykedett. Schmidt szerint a definíció abból indul ki, hogy a 'fogyasztói ügy'-jelleg nem függ egy jogügylettől, így a tisztán deliktualis jogviszonyok is figyelembe vehetők.¹³³ Schneider úgy véli, hogy egy busz- vagy vonatbaleset esetén az utasok igénye mintaper-képes lehet, míg a baleset (szerződéses jogviszonyban nem álló) egyéb résztvevői csak egyéni igényként tudják érvényesíteni a kárukat.¹³⁴ A szabályozás ugyanakkor nem tartalmaz semmilyen megállapítást vagy korlátozást a mintaper-képes igények természetéről.¹³⁵

A MuKlaG hatályát a jogalkotási folyamat során szűkítették a „fogyasztók és a vállalkozások közötti követelésekre vagy jogviszonyokra”¹³⁶ (ZPO 606. §). A fogyasztók tehát profitálhatnak az új jogszabályból, de a kartellkárosult kis- és középvállalkozások nem,¹³⁷ így például egy céges autóval kapcsolatos igény már nem esik a törvény hatálya alá. A részvényesek társasággal szembeni jogvitái a szó szerinti értelmezésben akkor tűnnek idetartozónak, ha az igényjogosult fogyasztó.¹³⁸

Az új törvény tehát várhatóan azokat a szektorokat érinti majd, amelyek tömegesen foglalkoznak fogyasztókkal (így pl. a bankokat, biztosítókat, utazási irodákat, autópárt, energiaszektort, gyógyszeripart stb.). De ide tartozhatnak a GDPR-ból eredő igények, a bérleti jogviszonyokból eredő egyes igények (pl. bérleti díj emelése, bérlet feltételei, járulékos költségei a nagy ingatlan-bérbeadóknál), a termékfelelősségi, szavatossági felelősség, deliktualis kérdések, a jogalap nélküli gazdagodás kérdése vagy a kartelljogi kártérítési igények.¹³⁹

Vállalkozásnak nem minősülő alperes ellen viszont nem lehet a MuKlaG alapján pert indítani – pl. ha összeomlik egy hangversenyterem, amelyet nem vállalkozási formában üzemeltetnek, vagy például az állami formában működtetett kórházak ellen stb.¹⁴⁰

A felperes egy minősített szervezet a MuKlaG szerinti modellben (és nem egy *Musterkläger*, ahogy a KapMuG esetében), a regisztrált fogyasztók így semmilyen eljárási

¹³² WACLAWIK: i. m., 2923.

¹³³ SCHMIDT: Buch 6, i. m., 4.

¹³⁴ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1989.

¹³⁵ *Gesetzentwurf*, 21.; SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1989.; FÖLSCH: i. m., 215.

¹³⁶ MELLER-HANNICH: Kollektiver Rechtsschutz... i. m., 49.

¹³⁷ MENGDEN: i. m., 400.; vö. MELLER-HANNICH: Kollektiver Rechtsschutz... i. m., 35.

¹³⁸ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1989.

¹³⁹ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1989.

¹⁴⁰ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1989.

cselekményt nem végezhetnek. Azokra a fogyasztókra pedig, akik nem jelentkeztek be a regiszterbe a mintaperben, nem terjed ki az ítélet hatálya.¹⁴¹ A MuKlaG kétségtelen előnye viszont, hogy egyéni keresetindítás nélkül is meg tudja szakítani a fogyasztó az elévülést.¹⁴² A regisztráció visszavonásával azonban elvész az elévülés megszakadása is [BGB 204. § (2) bek.].¹⁴³

A *belépési küszöb problematikája* a kollektív igényérvényesítési mechanizmusok hatékonyságát jelentős mértékben tudja befolyásolni. A német jogalkotó ennél az eljárásnál ötven főben határozta meg a regisztráltak minimum létszámát. Az ötven regisztrált fogyasztónak a megengedhetőségi vizsgálatkor kell meglennie. Ha az eljárás folyamán (a regisztrációk visszavonása miatt) esne a létszám az ötvenes küszöb alá, az már a mintaperi elbírálást nem érinti.¹⁴⁴ Mivel tartalmi vizsgálat a bejelentkezésnél nem történik (ZPO 608. § 2. bek.), elegendő az ötven formailag megfelelő regisztráció.¹⁴⁵ A jogalkotó tehát az alacsony belépési küszöbű (*opt-in*) mintaeljárást tűzte ki célul, ingyenes regisztrációval, anélkül hogy az igényjogosultaknak egyedi eljárást kellene indítaniuk.¹⁴⁶ (Aki regisztrál, az egyénileg nem is tud perelni; aki nem, arra pedig nem hat ki az ítélet.¹⁴⁷) A bejelentkezést maga a fogyasztó is elvégezheti, tehát e körben – amint már említettük – nincsen ügyvédkényszer. Kijelentkezni a regiszterből a szóbeli tárgyalás első napjának végéig lehetséges. Amennyire most megítélhető, valószínűleg túl korán zárul le a regisztráció visszavonási lehetősége, hiszen ebben a szakaszban még nem tudja a fogyasztó megítélni a felperesi pervitel minőségét, így ez kontrollmechanizmusként kevésbé hatékonyan tud majd működni (vö. 3.3. pont).

Az ügyeket a regiszterbe való bejegyzés kapcsolja össze. Az elektronikus regisztert a *Bundesamt für Justiz* vezeti (ZPO 609. § 1. bek.). A regiszterbe bejelentkezett fogyasztó nem tud a mintaper időtartama alatt pert indítani, ha a per tárgya ugyanazt a történeti tényállást és megállapítási célokat érinti (hiszen beállt a perfüggőség). Waclawik szerint ez azon kevés rendelkezések közé tartozik, amelyek az alperes érdekeit veszik figyelembe.¹⁴⁸ Felmerül azonban, hogy a mintaper elhúzódása esetén – ami a modellül szolgáló KapMuG alkalmazása során rendszerint előfordult – milyen lehetősége van a fogyasztónak csoport elhagyására.

Eddig öt ügy szerepel a *Bundesamt für Justiz* keresetregiszterében. A MuKlaG törvény elfogadását ösztönző *Volkswagen-ügyön*¹⁴⁹ túl a – már szintén érintett – *Mercedes Benz Bank* elleni, visszautasított mintaperi kereset. Folyamatban levő ügyek

¹⁴¹ SCHMIDT: Buch 6, i. m., 4.

¹⁴² MELLER-HANNICH: Kollektiver Rechtsschutz... i. m., 47.

¹⁴³ *Gesetzentwurf*, 25.

¹⁴⁴ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1991.

¹⁴⁵ SCHMIDT: Buch 6, i. m., 7.

¹⁴⁶ GSELL: i. m., 14.; RÖTHEMEYER: i. m., 88.

¹⁴⁷ BASEDOW, Jürgen: Trippelschritte zum kollektiven Rechtsschutz. *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 2018/15, 611.

¹⁴⁸ WACLAWIK: i. m., 2923.

¹⁴⁹ A részletek tekintetében lásd: https://www.bundesjustizamt.de/DE/Themen/Buergerdienste/Klageregister/Klagen/201802/KlagRE_2_2018_node.html (2019. 08. 03.).

a nyilvántartás szerint még a következők: *Bisnode Deutschland GmbH* ügyben¹⁵⁰ a mintaper a Schutzgemeinschaft für Bankkunden e.V. indította a frankfurti Oberlandesgericht előtt, hitelminősítéssel kapcsolatos kérdések tisztázása érdekében. A müncheni Oberlandesgericht előtt a DMB Mietverein München által a *Max-Emanuel Immobilien GmbH*¹⁵¹ ellen indított mintaperben a bíróság október végére már tárgyalást tűzött ki. A per tárgya egy 2018 végi – a bérleti díj emelkedését eredményező – modernizációs és javítási értesítés érvénytelenségének megállapítása. A legutóljára bejegyzett ügy a *Stadt- und Kreissparkasse Leipzig*¹⁵² elleni per, amelyet a *Verbraucherzentrale Sachen e.V.* indított a drezdai Oberlandesgericht előtt. A felperes a mintaperben a kamatszámítás ténybeli és jogi feltételeinek megállapítását kéri egy bizonyos típusú megtakarítási szerződés tekintetében, mert álláspontja szerint az alperes tévesen számította ki a kamatot.

Ezekben a perekben a regisztráció során az érvényesíteni kívánt igényeket érdemben nem vizsgálják¹⁵³ (ZPO 608. § 2. bek.), így akár teljesen megalapozatlan igények is bekerülhetnek a nyilvántartásba. Előfordulhat az is, hogy nem létező vagy perképességgel esetleg nem rendelkező fogyasztók kerülnek be a regiszterbe.¹⁵⁴ A kevés kötelező adat és a hiányzó (tartalmi) vizsgálat miatt az illetékes Oberlandesgericht tehát nem tud megfelelő védelmet biztosítani az alperesnek a visszaélésszerű vagy alaptalan bejelentkezésekkel szemben.¹⁵⁵ Hátrányos ez azért is, mert így az alperes nem tudja felmérni a kitétséget, hiszen az alaptalan bejelentkezések esetében a második szakaszban (egyedi per) a mintaperi ítéletre nem lehet majd hatékony igényérvényesítést alapozni.

3.6. Az eljárás célja és jellege

A törvényjavaslat indokolása¹⁵⁶ szerint a MuKlaG célkitűzései: *a)* a racionális érdektelenség leküzdése a szórványos kárigényeknél, *b)* a fogyasztói igények hatékony érvényesítése, *c)* az igazságszolgáltatás tehermentesítése és *d)* az eljárás költségeinek csökkentése a vállalkozás oldalán. A per tárgya egy jogviszonynak vagy az igény alapjának egyes elemei vagy előkérdései lehetnek, azaz tisztán jogkérdések.¹⁵⁷

A MuKlaG a *központi vitás kérdés* (másképpen megközelítve: *visszatérő kérdés*)¹⁵⁸ *egységes eldöntését* szolgálja a károsultak széles körére kiterjedő hatással.¹⁵⁹

¹⁵⁰ A részletek tekintetében lásd: https://www.bundesjustizamt.de/DE/Themen/Buergerdienste/Klageregister/Klagen/201901/KlagRE_1_2019_node.html (2019. 08. 03.).

¹⁵¹ A részletek tekintetében lásd: https://www.bundesjustizamt.de/DE/Themen/Buergerdienste/Klageregister/Klagen/201902/KlagRE_2_2019_node.html (2019. 08. 03.).

¹⁵² A részletek tekintetében lásd: https://www.bundesjustizamt.de/DE/Themen/Buergerdienste/Klageregister/Klagen/201903/KlagRE_3_2019_node.html (2019. 08. 03.).

¹⁵³ BALKE–LIEBSCHER–STEINBRÜCK: i. m., 1329.

¹⁵⁴ BALKE–LIEBSCHER–STEINBRÜCK: i. m., 1326, 1330.

¹⁵⁵ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1995.

¹⁵⁶ *Begründung* (BT-Drs 19/2439, 16).

¹⁵⁷ SCHMIDT: Buch 6, i. m., 6.

¹⁵⁸ *Gesetzentwurf*, 22.

¹⁵⁹ *Gesetzentwurf*, 16.

E tekintetben egyértelmű a párhuzamosság a törvény mintájául szolgáló KapMuG-gal, amelynek céljaként a befektetők kártérítési igényei érvényesítésének könnyítését jelölték meg, kiemelve azokat az előkérdéseket, amelyek nagyszámú eljárásban ugyanúgy merülnek fel.¹⁶⁰ A MuKlaG indítása a fogyasztó számára egyszerűbb és rizikómentesebb (ha a KapMuG-gal vetjük össze), a MuKlaG szerint ugyanis nem kell konkrét egyéni igényeket, vagy a teljesítésre irányuló kellően meghatározott kereseti kérelmeket előterjeszteni.¹⁶¹

Lényegében a MuKlaG esetében is egy képviseleti keresetről beszélhetünk,¹⁶² ahol nagyszámú ügy van a portfólióban, a számtalan „copy-and-paste” kereset feldolgozása¹⁶³ helyettesíthető egy olyan eljárással, amely „egy csomagban” képes kezelni az ügynek a közös kérdéseit. Hogy mit tud lefedni a gyakorlatban a megállapításra irányuló kereset, az ügyenként változhat, de tipikusan ilyen lehet például a felelősség alapja vagy az összkár megállapításának kérdése. Szóba jöhet a kauzalitás kérdése is.¹⁶⁴ E körben lényeges, hogy amennyire csak lehet, annyira átfogóan kell elbírálni az ügyet.¹⁶⁵ A mintaperben tisztázott kérdéseket ugyanis már nem szükséges a továbbiakban (az egyéni perekben) vizsgálni. Azért fontos a bejelentés során pontosan megjelölni a per tárgyát, mert utóbb az egyedi eljárásban így könnyebben megállapítható, hogy az ítélet hatálya kiterjed-e rá.¹⁶⁶

Az a cél, hogy lehetőleg egy mintaeljárás induljon. Ezt szolgálják a ZPO perfüggőségi szabályai (610. §) és a földrajzi koncentráció a ZPO 32c. §-ban. A *perfüggőség* csak akkor áll be, ha a további megállapítási mintaper tárgya ugyanazokat a megállapítási célokat érinti. Ha ugyanazon a napon adnak be esetleg több keresetet, a bíróság élhet az egyesítés (ZPO 147. §) lehetőségével.¹⁶⁷

Az azonban már a KapMuG kapcsán is megfogalmazódott, hogy az eljárás nem tiszta mintaeljárás, ugyanis minden egyes károsultnak be kell nyújtania a keresetet a bírósághoz. Ha tehát a közös elemeket egységesen eldöntötték (ún. *Musterentscheidung*), akkor folytatódnak az egyedi perek, és a bíróságok azokat döntenek el az egyedi felperesekre vonatkozó tényállási elemekre tekintettel.¹⁶⁸ A MuKlaG kapcsán könnyítést jelent az első fázisban, hogy az igényjogosultaknak mindössze regisztrálniuk kell; ám a megállapításra irányuló mintaper nem helyettesíti az egyedi pert, legfeljebb megkönnyítheti, felgyorsíthatja azt, mivel az egyedi ügyekben sokszor már csak a kártérítés összegszerűségének megállapítása történik.¹⁶⁹

A MuKlaG leírható akár a KapMuG és az Uklag szintéziseként is. A MuKlaG szabályozási modellje – Schneider szerint – „minimálisan invazív”. Alkotmányossági

¹⁶⁰ KOCH: Grund und Grenzen... i. m., 353.

¹⁶¹ MELLER-HANNICH: Kollektiver Rechtsschutz... i. m., 47.

¹⁶² MENGDEN: i. m., 399.

¹⁶³ KRANZ, Dagmar: Der Diskussionsentwurf zur Muster-Feststellungsklage – ein stumpfes Schwert? *Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht*, 2017, 1100.

¹⁶⁴ MENGDEN: i. m., 401.

¹⁶⁵ MELLER-HANNICH: Kollektiver Rechtsschutz... i. m., 74.

¹⁶⁶ SCHMIDT: Buch 6, i. m., 4, 8.

¹⁶⁷ SCHMIDT: Buch 6, i. m., 4, 10–11.

¹⁶⁸ STEINBERGER: i. m., 75–76.

¹⁶⁹ NETZER, Felix: Legal Tech und kollektive Rechtsverfolgung. Die geplante Musterfeststellungsklage – (k)ein Fall für den digitalen Zivilprozess? *DAV-Forum, Anwaltsblatt*, 2018, 282.

kérdések csak kevéssé merülnek fel, mert ez egy opcionális lehetőség az egyéni per mellett és opt-in rendszerű.¹⁷⁰

3.7. Csoportképzés és ügymenedzsment

A mintaperben az egyedi perekben felmerülő, tisztázandó kérdéseknek csak egy szeletét lehet eldönteni. Itt lényegében absztrahált vitatott kérdéseket tárgyalnak, egyedi vonatkozások tisztázása a mintaper során nem lehetséges.¹⁷¹ A megengedett megállapítási célok a KapMuG 1. §-a alapján a követelést megalapozó vagy azt kizáró körülmények megléte vagy meg nem léte, és olyan jogkérdések tisztázása, amelyekről a határozat függ. A ZPO 613. §-ának megfogalmazása szerint a MuKlaG nemcsak a *megállapítási célokat*, hanem az alapjául szolgáló tényállást is érinti.¹⁷² Magáról az igény megalapozottságáról azonban ebben a fázisban nem lehet dönteni.¹⁷³ A mintaperben születő ítélet (megállapítások) nagy hátránya abban áll, hogy az alperest semmire sem kötelezi (pl. nem eredményez közvetlenül kártérítést vagy jogellenes kereskedelmi gyakorlattól való eltiltást). A károsultaknak egyéni perek keretében kell aktívan folytatni az eljárást.¹⁷⁴ A mintaper tehát csak egyes tény- és jogkérdések vizsgálata alól mentesíti az egyedi ügy bíróságát. Az egyedi eljárások szakaszában főként az okságot (kauzalitás) és az elévülést kell egyedileg vizsgálni.¹⁷⁵

A MuKlaG nem veszi el a teret az egyedi pereskedéstől vagy kollektív engedményezési modellektől sem. De maga a MuKlaG nem vonzó az engedményező modellek számára, éppen a fent írtak miatt (amiatt, hogy csak a jogalap megállapítását engedi).¹⁷⁶

Minden kollektív igényérvényesítési eljárás annál hatékonyabb, minél kevesebb teret biztosít a károsultak egyedi eljárási jogainak és a ténybeli eltérések figyelembevételének.¹⁷⁷ Minden modell, más-más technikával, de kiválaszt kérdéseket, amelyek közösek, és ezek vannak az eljárások fókuszában. Ez természetesen nagymértékben függ az ügyek *homogenitásának fokától* is. Fontos szempont, hogy minél többen vegyenek részt az eljárásban az érintettek közül, viszont az eltéréseket ki kell rostálni. Ezért nagyon fontos a közös kérdés, hogy a közös kérdések körét jól ragadják meg.

¹⁷⁰ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1987–1988.

¹⁷¹ SCHILLING, Alexander: *Das Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetz und die class action im Rechtsvergleich*. Hamburg, 2010, 202.

¹⁷² SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1993.

¹⁷³ HALFMEIER, Axel–ROTT, Peter–FEES, Eberhard: *Kollektiver Rechtsschutz im Kapitalmarktrecht. – Evaluation des Kapitalanleger-Musterverfahrensgesetzes*. Frankfurt, 2010, 15.

¹⁷⁴ MELLER-HANNICH: Kollektiver Rechtsschutz... i. m., 47.

¹⁷⁵ TÖLLE, Antje: Kollektive Rechtsdurchsetzung in Deutschland. Eine Bilanz nach elf Jahren KapMuG. In: Broemel, Roland–Krell, Paul–Muthorst, Olaf–Prütting, Jens (Hrsg.): *Prozessrecht in internationaler, europäischer und globaler Perspektive*. Tübingen, 2017, 91.

¹⁷⁶ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1987.

¹⁷⁷ MELLER-HANNICH: Kollektiver Rechtsschutz... i. m., 62–63.

Kérdés, hogy hogyan lehet izolálni a megállapítási kérdéseket,¹⁷⁸ annak érdekében, hogy lehetőleg minden központi jogkérdést egy eljárásban el lehessen bírál-
ni.¹⁷⁹ Például a dízelbotrány ügyben központi kérdés annak eldöntése, hogy minden márka, modell, évjárat (az esetlegesen különböző motorokkal és szoftverekkel) különböző tényállásnak számít-e.¹⁸⁰ A törvény nem tartalmaz megoldásokat, módszereket a pervezetés mikéntjére vagy a permenedzsmentre a mintaper és az azt követő egyedi perek tekintetében.¹⁸¹ További nehézséget okoz, hogy gyakran olyan komplex tényállásokról van szó, amelyeknél az alperes birtokában vannak a perhez szükséges bizonyítékok, adatok, és azok a felperesnél nem állnak ugyanígy rendelkezésre.¹⁸² Az alperes részéről emiatt erőteljes védekezés várható, így a mintaperi eljárás feltehetőleg nemcsak komplex, hanem hosszadalmas is lesz.¹⁸³

A jogszabály nem tér ki arra sem, hogy miként emelik ki azokat a kérdéseket, amelyekkel a megállapítási mintapernek foglalkoznia kell, pedig ez az „eljárás lelke”. Itt a kérdések kiválasztásának módszertana, illetve az a különösen érdekes, hogy mely szereplő kap szerepet a kiválasztásban. A közös kérdések kimazsolázása függ az ügyek sokszínűségétől vagy épp homogenitásától, és az mindenestre komoly jogászai munkát igényel, ezért várhatóan a felperesi szervezet ügyvédje (ügyvédei) végzi(k) majd el.

De nemcsak a közös kérdések kiválasztása a lényeges, hanem az is, hogy azok mennyire rögzülnek, vagy módosíthatók-e a későbbiekben. Ez nyilván nagyban függ az adott ország perének struktúrájától és a választott modelltől is.

3.8. Egyezség

A felek egy esetleges egyezséget legkorábban az első tárgyaláson tudnak megkötöni. Ha ez előtte történhetne, az rendkívül lerövidítené a fogyasztók számára nyitva álló kilépési időszakot.¹⁸⁴ Különbséget kell tenni e kilépés és az egyezségből kilépés között, hiszen utóbbinak más a joghatása: az nem mentesíti az esetleges ítélet kötőereje alól a fogyasztót. A törvény egyértelműen kimondja, hogy az egyezségből való kilépés a (regisztrerbe) bejelentkezés érvényességét nem érinti.¹⁸⁵ Az egyezségből való kilépés következménye mindössze annyi, hogy az egyezség nem érvényes a kilépett fogyasztó tekintetében (ZPO 611. § 4–5. bek.), azonban a kilépés nem érinti a regisztráció joghatásait (pl. az elévülés megszakadása). Ha az egyezség nem lenne érvényes, és mégis egy megállapítási ítélet meghozatalára kerülne sor, úgy ez az ítélet köti az egyezségből kilépett fogyasztót is.¹⁸⁶

¹⁷⁸ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1993.

¹⁷⁹ KILIAN: i. m., 73.

¹⁸⁰ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1992.

¹⁸¹ NETZER: i. m., 283.

¹⁸² MELLER-HANNICH: Kollektiver Rechtsschutz... i. m., 96.

¹⁸³ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1998.

¹⁸⁴ SCHMIDT: Buch 6... i. m., 12.

¹⁸⁵ WACLAWIK: i. m., 2924.

¹⁸⁶ SCHMIDT: Buch 6... i. m., 13.

Az „*egyezségi opt-out*” tulajdonképpen a fogyasztók érdekeit védő szabály, közvetve befolyásolhatja általa, hogy számukra kedvezőtlen egyezség ne jöhessen létre. Aggályosnak tűnik azonban, hogy ez esetben a fogyasztónak úgy kell döntenie az egyezségről, hogy az aktába még nem nézhet bele, nem tud tájékozódni a per állásáról.¹⁸⁷ Mivel a fogyasztónak semmilyen befolyása nincs az egyezségkötési eljárásra, a jogalkotó ezzel és a bírósági jóváhagyás előírásával kívánja ellensúlyozni ezt a hiányt. A jóváhagyás előtti vizsgálat kereteit a ZPO 611. § 3. bekezdése adja meg.¹⁸⁸ Az egyezség jóváhagyásánál a bírói vizsgálatnak a tartalmi kérdéseket is érintenie kell. Ennek során a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy a javasolt megoldás várhatóan megfelelően rendezze-e a vitát.¹⁸⁹ Tehát érdek mérlegelés is történik. A bírósági jóváhagyás nem fellebbezhető határozat. Nem világos azonban, hogy mi a helyzet a jogorvoslati lehetőségekkel akkor, ha a bíróság megtagadná a jóváhagyást.¹⁹⁰

A bíróság által jóváhagyott perbeli egyezség érvényessége attól függ, hogy a fogyasztók döntő többsége elfogadja-e. A ZPO 611. § 5. bekezdése értelmében akkor érvényes, ha a bejelentkezett fogyasztók kevesebb mint 30%-a lép ki (opt-out).¹⁹¹

A ZPO 611. §-a szerint a perbeli egyezségnek nemcsak a megállapítási per feleit kell kötnie, hanem a kereset mögött álló fogyasztókat is. A perbeli egyezség nem más, mint egy, a BGB 328. §-ában szabályozott, harmadik személy javára kötött szerződés.¹⁹² A peren kívüli egyezséget sem tiltja a törvény, de ehhez nem fűződnek a perbeli egyezségekhez hasonló joghatások.¹⁹³ Schneider szerint azonban a gyakorlatban nem szabad sokat várni az egyezségtől, mert a mintául szolgáló KapMuG esetében 2018-ig mindössze egyetlenegy, a bíróság által is jóváhagyott egyezség született.¹⁹⁴

3.9. Ítélet és jogerő

A MuKLaG által szabályozott új eljárásban két bíróság között oszlik meg a tényállás megítélése. A mintaperben hozott megállapítási ítélet (*Musterfeststellungsurteil*) *inter partes* jogerőhatással bír a minősített szervezet (felperes) és az alperes között. *Erga omnes* hatást nem szánt neki a jogalkotó, hiszen az valóban felvethetne alkotmányossági kérdéseket is. Ezért a mintaperi ítélet – a ZPO 613. § alapján – akkor

¹⁸⁷ HALFMEIER: i. m., 203.

¹⁸⁸ SCHMIDT: Buch 6... i. m., 13.

¹⁸⁹ *Gesetzentwurf*, 27.

¹⁹⁰ SCHMIDT: Buch 6... i. m., 13.

¹⁹¹ WACLAWIK: i. m., 2924.

¹⁹² SCHMIDT: Buch 6... i. m., 4, 12.

¹⁹³ WACLAWIK: i. m., 2924.

¹⁹⁴ A KapMuG létrejöttét eredményező Telekom-ügyben pl. az USA-ban (discoveryt követően) 120 millió dolláros egyezség született, miközben a Németországban indított eljárásban a részvényesek éveken át nem jutottak a pénzükhöz. HALBERSTAM, Michael: The American Advantage in Civil Procedure? An Autopsy of the Deutsche Telekom Litigation. *Connecticut Law Review*, 2016/3, 817., SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1995.; Vö. *Collective redress in the Member States of the European Union*. Study. October 2018. [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/608829/IPOL_STU\(2018\)608829_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/608829/IPOL_STU(2018)608829_EN.pdf) (2019. 08. 03.).

köti a bíróságot az egyedi ügyben (amelyben a felek: a fogyasztó és az alperes), ha azt a mintaperi kereset megállapítási céljai és az abban foglalt tényállás érinti.¹⁹⁵ Waclawik e körben megemlíti, hogy problémát okozhat, ha ez nem egyezik az egyedi ügy tényállásával,¹⁹⁶ ami a regisztrációkor előírt követelmények, az ellenőrzés hiánya miatt fordulhat elő.

4. Értékelés

A klasszikus, két ellenérdekű félre modellezett pertől¹⁹⁷ elszakadó, és az ügyeket egy kizárólagos illetékesség alá kanalizáló¹⁹⁸ kollektív jogvédelmi mechanizmusok bevezetését mindig az egyéni jogvédelemhez való hozzáférés kontextusában kell vizsgálni.¹⁹⁹ Ha ezeket az ügyeket önálló egyedi perekként kezelnék, az azonos kérelmek szükségtelenül ismétlődnének, a bizonyításfelvétel megtöbbszöröződné.²⁰⁰ A kollektív igényérvényesítési formák által a költségek csökkenthetők, és a bizonyítás is hatékonyabbá tehető. Németországban, mivel nincs büntető kártérítés (*punitive damage*) és lényegében majd' minden polgárnak van átfogó egészségbiztosítása, a törvényes kárigények bírói érvényesítésére nem jelentkezik olyan tömeges igény, mint az Amerikai Egyesült Államokban, ahol ezek az ügyek nagy horderejű ítéleteket vagy komoly egyezségeket eredményezhetnek.

A német kollektív igényérvényesítési rendszer legrégebbi elemét jelentő ún. *Verbandsklage* konstrukciójának érdekességét az adja, hogy egy egyesület közbeiktatásával az eljárás, mint egy hagyományos – két (ellenérdekű) fél részvételére épülő – per folytatható le. Jelentős hátránya azonban, hogy nem lehetséges a kártérítési igény érvényesítése.²⁰¹

Dietmar kiemeli, hogy a *Verbandsklage* egy olyan „idegen testnek” számít a német jogrendszerben, amelynek nem valamely magán-, hanem közérdek áll a középpontjában.²⁰² Mindazonáltal – gyakorlati alkalmazását áttekintve – a mérlege nem mondható rossznak: a *Verbandsklage* rendszere javított a fogyasztóvédelmen, hiszen évente kb. 1200 (többnyire eredményes) keresetet terjesztenek elő. De a rendszernek vannak gyenge pontjai is. Mivel az egyesületeknek a perköltséget a saját költségvetésükből kell finanszírozniuk, a „perlési kedvüknek” megvannak a korlátai. Kereskedelmi érdekszövetségek vagy a kereskedelmi és iparkamarák, amelyeknek van pénzüik, gyakorlatilag sohasem indítanak ilyen pert. Az is felhozható ellene, hogy perindításra csak a minősített szervezetek jogosultak, miközben a szerződő felek vagy más érdekelték nem. Ráadásul egy fogyasztói egyesületnek minimum hetvenöt természetes személy tagjának kell lennie ahhoz, hogy pert indíthasson.²⁰³

¹⁹⁵ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1992.

¹⁹⁶ WACLAWIK: i. m., 2922.

¹⁹⁷ STÜRNER: i. m., 252.; HESS: i. m., 21, 60.

¹⁹⁸ REUSCHLE: i. m., 277.

¹⁹⁹ ROTT: i. m., 259.

²⁰⁰ GOTTWALD: i. m., 305.

²⁰¹ GEIGER: i. m., 29, 40.

²⁰² BEATGE, Dietmar: Das Recht der Verbandsklage auf neuen Wegen. *Zeitschrift für Zivilprozess*, 1999, 330.

²⁰³ GOTTWALD: i. m., 307–308.

A KapMuG által szabályozott eljárás dogmatikai besorolása sem világos. Dogmatikailag ugyanis nem (a nevének megfelelően) egy mintaperről van szó, hanem egy csoportperről, hiszen az összekapcsolt határozat joghatásai az összes (keresetet indított) károsultra kiterjednek. De mivel az összekapcsolás nem az egész igényt érinti, hanem az egybevágó előkérdésekre koncentrálódik, ezért (a korlátozott pertárgy miatt) az eljárás *Wolf* és *Lange* szerint egy korlátozott csoportpernek tekinthető.²⁰⁴

A KapMuG egy szektorspecifikus *opt-in* szisztémát vezetett be. A törvénnyel az volt a jogalkotó szándéka, hogy egy olyan kollektív igényérvényesítési mechanizmust vezessen be, amely a ZPO alapstruktúráját a lehető legkevésbé változtatja meg.²⁰⁵ A régi (2005. évi) KapMuG alapján egy kifejezetten nem hatékony „pingpongmeccs”²⁰⁶ alakult ki az alsóbb és felsőbb bíróságok között, ami sokszor az eljárás elhúzódsához vezetett. Emiatt is került sor a 2012-es reformra,²⁰⁷ amely azonban szintén csak visszafogott sikert hozott, tehát nem volt több, mint „fél szívvel véghezvitt reform”.²⁰⁸ Az akkori jogalkotásból hiányzott az átgondolt, egységes koncepció. A jogalkotó egyedi, izolált jelenségre reagált – nem mindig kielélt megoldásokkal. A KapMuG kapcsán kezdettől fogva sok eljárási következetlenségre hívta fel a figyelmet a jogirodalom.²⁰⁹ Ezek az elektronikus regisztráció és az egyezség terén érdemi változásokat hozó 2012-es reform sem segített számottevően.²¹⁰

A KapMuG megalkotásakor a *Telekom*-ügy váltotta ki a jogalkotó aktivitását.²¹¹ Az eredmény egy évtizedes pereskedés lett. A KapMuG tehát nem azt hozta, amit a jogalkotó elvárt tőle. Az eltelt idő alatt a mintaperi felperesek még mindig nem jutottak a pénzükhöz.²¹² Alapvetően még mindig a mintaper elhúzódsága okozza a legnagyobb problémát, pedig éppen a pertartam volt az egyik döntő érv a KapMuG 2005. évi bevezetése során. Abban a perben a mintaperi ítélet meghozataláig hat év telt el, majd ezt követték az egyéni perek. Halfmeier szerint a társadalomban az az érzés alakult ki, hogy a jogrendszer nem tudja, vagy nem akarja megfelelő módon megvédeni a kisbefektetők érdekeit.²¹³

²⁰⁴ WOLF–LANGE: i. m., 3751.

²⁰⁵ HESS: i. m., 34.

²⁰⁶ HAAR: i. m., 104.

²⁰⁷ HAAR, Brigitte: Regulation Through Litigation – Collective Redress in Need of a New Balance between Individual Rights and Regulatory Objectives in Europe. *Theoretical Inquiries in Law*, 2018, 228.; HESS: i. m., 32–33.

²⁰⁸ STADLER: Developments... i. m., 731., 735.

²⁰⁹ STADLER: Rechtspolitischer Ausblick... i. m., 96, 99.

²¹⁰ HALFMEIER, Axel: Litigation without end? The Deutsche Telekom case and the German approach to private enforcement of securities law. In: Hensler, Deborah R.–Hodges, Christopher–Tzankova, Ianika: *Class Actions in Context – How Culture, Economics and Politics Shape Collective Litigation*. Cheltenham–Northampton, 2016, 287. (<https://doi.org/10.4337/9781783470440.00023>); LESER, Christoph: *Die Bindungswirkung des Musterentscheids nach dem Kapitalanlegermusterverfahrensgesetz*. Baden-Baden, 2014, 333–336.; TÖLLE: i. m., 95–96.

²¹¹ HALFMEIER: Litigation... i. m., 279.

²¹² KILIAN: i. m., 72; HALFMEIER: Litigation... i. m., 279.; BASEDOW: i. m., 610.; NETZER: i. m., 280.; RATHMANN: i. m., 126–127.

²¹³ HALFMEIER: Litigation... i. m., 279–280.

A lex Volkswagenként is emlegetett MuKlaG a KapMuG mintájára készült el és ahhoz hasonló célt követ.²¹⁴ Már 2016-ban javasolták a KapMuG hatályának kiterjesztését és továbbfejlesztését, hogy abból egy általános fogyasztóvédelmi eszköz váljék, kijavítva annak felismert eljárási hibáit.²¹⁵ Ez azért is érdekes, mert ahogy a – kis túlzással „végtelen történetnek” nevezett²¹⁶ – Telekom-ügy is jól példázza, a KapMuG nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket a hatékonyság és a gyorsaság tekintetében.²¹⁷ Az ennek alapjára készített új törvényben pedig ahhoz kevés a hozzáadott érték, hogy joggal várhassunk a korábbiaknál hatékonyabb megoldást a Volkswagen-ügy kapcsán.

Ezt támasztja alá, hogy a világhálón elérhető információk szerint a Volkswagen AG-nél legkorábban 2023-ra várják a mintaperi ítéletet, amelyet követően a károsultaknak még meg kell indítaniuk az egyedi pereket.²¹⁸ Utóbbiak végét megbecsülni is nehéz.

Az eddigi eljárásjogi eszközök nem voltak megfelelőek a dízelprobléma kezelésére. A jogalkotás hamar eldöntötte, hogy az amerikai mintát továbbra sem akarják követni, az UKlaG és a KapMuG modelljei, amelyekre az új is törvény felépül, viszont már megmutatták a gyakorlatban a hibáikat.²¹⁹ 2010-ben a szövetségi igazságügy-minisztérium (*Bundesministerium der Justiz*) megbízásából készült egy értékelés,²²⁰ amely megállapította, hogy a KapMuG-konceptió a hatályának kiterjesztése esetén sem lesz megfelelő – éppen az egyéni keresetek szükségessége miatt – a bagatell és szórványos igények érvényesítésére, ezért megoldásképpen javasoltak egy ún. csoportper (*Gruppenklage*). Kimutatták, hogy a KapMuG hatálya alá tartozó ügyekben (a tőkepiaci jog területén) tipikusan tömeges kárral, és nem szórványos károkkal kell foglalkozni, így a befektetők kellően motiváltak abban, hogy részt vegyenek az eljárásban. Ez valamennyire a dízelbotrány ügyeire is igaz lesz, de a MuKlaG hatálya által lefedett számos fogyasztói ügyben félő, hogy nem. Életszerűtlen a jogalkotó megoldása, miszerint a racionális apátia éppen azzal volna leküzdhető, hogy mindenkinek kétszer kell aktivitást kifejtenie – egyszer a regisztrációnál, majd a marasztalásra irányuló keresetnél. A regisztráció elektronikus és nem költséges, így nem jelenthet ugyan túl nagy akadályt, de a második lépésben a károsultnak (sikeres megállapítási szakaszt követően) egy teljesen formaszzerű marasztalás iránti keresetet kell benyújtania. A második per rizikóját ugyan a megállapítási szakasz számottevően csökkentheti, ennek ellenére nehezen elképzelhető, hogy a fogyasztók motiváltak lennének a fokozott aktivitásra a szórványos ügyek esetén (pl. a mobil kommunikáció, internet, bank, utazás vagy a közüzemi szolgáltatások esetében).²²¹

²¹⁴ NETZER: i. m., 282.

²¹⁵ GSELL: i. m., 14.

²¹⁶ BAKOWITZ: i. m., 163–164.

²¹⁷ NETZER: i. m., 280.; vö. Rathmann: op. cit (fn 83) 126–127.

²¹⁸ *Diesel-Skandal – Musterfeststellungsklage: VW rechnet mit Verfahrensdauer von vier Jahren.* https://www.focus.de/auto/news/abgas-skandal/diesel-skandal-musterfeststellungsklage-vw-rechnet-mit-verfahrensdauer-von-vier-jahren_id_10756090.html (2019. 08. 06.).

²¹⁹ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1987.

²²⁰ HALFMEIER–ROTT–FEES: i. m., 78–97.

²²¹ STADLER: Musterfeststellungsklagen... i. m., 84., 86.

Európában egyes reformok nagy horderejű ügyekre adott politikai reakciók részeként valósultak meg és tárgy-specifikus (szektorális) szabályozáshoz vezettek, így próbálták meg kezelni a problémát. Ez igaz volt a német KapMuG és a holland WCAM tekintetében,²²² de nincs másképp a MuKlaG esetében sem. Az alapjául szolgáló Volkswagen-ügyek esetében elmondható, hogy a törvény hatálybalépése előtt egyedi perek keretében a bíróság elé vitt több ezer ügyben többé-kevésbé azonosak a központi kérdések. Mivel éppen a fent írtakból következően az egyedi ügyekénti kezelés nem effektív, a hatósági szankcionálási mechanizmusok sem hatékonyak, a hézagot további „*private enforcement*” jellegű eszközökkel kell kitölteni.²²³

Waclawik szerint a mintaper Németországban a kormány presztízsprojektje volt. Ritkán ment át ilyen gyorsasággal törvény – ráadásul az alapvető kérdéseket és a részleteket egyaránt érintő komoly kritika ellenére.²²⁴ Nem meglepő, hogy ebben a szűk időkeretben nem került sor komolyabb összehasonlító jogi elemzésre vagy hatástanulmányok elkészítésére sem. Stadler kritikájában – amely tárgyát és intenzitását tekintve is jogos – a MuKlaG-ot „izolált jogintézménynek” nevezi, amely egy politikai kompromisszum eredménye, megszületését pedig egyenesen „placebo-jogalkotásként” aposztrofálja.²²⁵

A MuKlaG nem távolodott el túlzottan a – gyakorlatban rosszul vizsgázott – KapMuG rendszerétől, azaz nem különösebben innovatív. Ezért várhatóan a KapMuG tüneteit az új intézmény is produkálni fogja, akár a mintájául szolgáló törvénynél is akutabb módon.

Schneider úgy véli, hogy a MuKlaG szabályai nehézkesek, ha nem is annyira, mint a KapMuG-é.²²⁶ Kilian szerint a törvény nem gyorsítja az eljárást (amely a Telekom-ügyhöz hasonlóan a VW-ügyben is évekig elhúzódhat).²²⁷ Balke úgy gondolja, hogy nem rövidebbek, sőt inkább hosszabbak lesznek az eljárások (főként a jogorvoslati lehetőségek kihasználása következtében).²²⁸ Tzankova megfogalmazása szerint a KapMuG jól példázza, hogyan „ragadnak bele” a bíróságok egy formális és rugalmatlan eljárásba.²²⁹

²²² RAJA, Mira–LOMAS, Paul: A Lawyer’s Perspective. In: Lein, Eva–Fairgrieve, Duncan–Otero Crespo, Marta–Smith, Vincent: *Collective Redress in Europe – Why and How?* London, 2015, 70.

²²³ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1986.; Vö. HARSÁGI, Viktória: Combining Opt-in and Opt-out Systems? – Expert Proposal for the Hungarian Regulation of Collective Redress. *ELTE Law Journal*, 2016/2, 25–52. <http://eltelawjournal.hu/> (2019. 08. 03.).

²²⁴ WACLAWIK: i. m., 2921.

²²⁵ STADLER: Musterfeststellungsklagen... i. m., 86.; RATHMANN: i. m., 126–127.; HEESE, Michael: Was der Dieselskandal über die Rechtsdurchsetzung, deren Protagonisten und die Funktion des Privatrechts verrät. *Neue Zeitschrift für Verkehrsrecht*, 2019, 273.

²²⁶ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1997.

²²⁷ KILIAN: i. m., 73.

²²⁸ BALKE–LIEBSCHER–STEINBRÜCK: i. m., 1326.

²²⁹ TZANKOVA, Ianika: Case management: the stepchild of mass dispute resolution. *Uniform Law Review*, 2014/19, 333. (<https://doi.org/10.2139/ssrn.2593031>).

A MuKlaG nem lesz hatékony segítség a fogyasztók számára,²³⁰ mert az általa előírt megoldás idő- és költségigényes, amely a felgyorsult, globalizált és digitalizált világban anakronisztikusnak tűnik.²³¹ Az ügyek nagy száma komoly case managementet kíván meg, emellett hatékony információs technológiát a bíróságokon és az ügyvédi irodákban is, nem utolsósorban pedig egy olyan eljárásjogi keretet, amely lehetővé teszi a bírák számára az ügyek rugalmasabb, a felek ügyvédjeivel való szorosabb együttműködésben történő kezelését.²³² Progresszív digitalizálás nélkül az új törvény kapcsán nem fogja elérni a célját.²³³ A *Legal Tech* fejlesztésekben ott van a legnagyobb potenciál, ahol a kár átalányosítható jogkövetkezményekkel jár.²³⁴ Általánosságban segítheti a regisztráció gördülékenyebbé tételét, a szoftveres dokumentumanalízist, a nagyobb számban előforduló sablonosabb iratok létrehozatalát, és nem utolsósorban a perkockázati analízist.²³⁵

A jogalkotás során a vitában alig játszottak szerepet a gazdasági hatások vagy a jogösszehasonlítás, annak ellenére, hogy az EU számos más tagállamában vezettek be az utóbbi öt évben olyan új intézményeket, amelyekből lehetett volna okulni.²³⁶ Egy időtálló megoldás kidolgozásakor logikus és célszerű lehet valamilyen felmerülő konkrét jogeset mentén elindulni, ennek problematikáját feltárva és végiggondolva felépíteni a szabályozást. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a lehetséges ügyek sokfélék, ezért a szabályozás tervezésekor ezt is figyelembe kell venni.²³⁷

Egyre elfogadottabb a világban az a jelen cikk szerzője által is régóta támogatott gondolat, hogy egy kifinomultabb megközelítéssel élve kellene vegyíteni a két eljárási rendszert (opt-in és opt-out) annak érdekében, hogy az említett mindkét típusú problémakörre választ találjunk. Ennek érdekében az egyelőre Európában még nem gyakori megoldást volna célszerű választani, amely a két modellt ötvözi. A szabályozásban a differenciálás alapja a következő lehet: ahol az egyéni kártérítési igény várhatóan magas, a törvényhozó az *opt-in* rendszert preferálja, megkívánva, hogy a csoport tagjai nevesíthetők legyenek. Az önállóan „nem életképes” ügyek tekintetében jellemzően nagy az inaktivitás a károsultak oldalán. Azoknál az ügyeknél, ahol a várható pertárgyérték olyan alacsony (a szinguláris ügyekre vetítetten), hogy az *opt-in* rendszer magasabb adminisztratív költsége miatt nem lenne arányos, ki lehetne egészíteni a rendszert egy *opt-out* alapú modellel. Az utóbbiba olyan ügyeket lehetne becsatornázni, amelyek eddig nem jelentek meg az igazságszolgáltatás rendszerében (eltekintettek érvényesítésüktől). Kifejezetten azokat az ügyeket lehet az *opt-out* rendszerbe internalizálni, amelyeknek az érvényesítéséről jelenleg jellemzően lemondanak a jogkeresők, hatékony eljárásjogi eszközök hiányában.

²³⁰ WOOPEN, Herbert: Kollektiver Rechtsschutz. Das Desaster naht. *Zeitschrift für Internationales Wirtschaftsrecht*, 2018, 160.

²³¹ SCHNEIDER: Die zivilprozessuale... i. m., 1998.

²³² STADLER, Astrid: Foreword. In: Lein, Eva–Fairgrieve, Duncan–Otero Crespo, Marta–Smith, Vincent: *Collective Redress in Europe – Why and How?* London, 2015, XVII.

²³³ NETZER: i. m., 280, 283.

²³⁴ HABBE–GIESELER: i. m., 2190–2191.; RÖTHEMEYER: i. m., 89–90.

²³⁵ NETZER: i. m., 283.

²³⁶ STADLER: Kollektiver Rechtsschutz... i. m., 793–794.

²³⁷ MELLER–HANNICH: Kollektiver Rechtsschutz... i. m., 38.; STADLER: Kollektiver Rechtsschutz... i. m., 794.

Az előbbi (*opt-in*) rendszer olyan igények érvényesítésére szolgálna, amelyek most is jelentkeznek a rendszerben, ám a jelenlegi eljárásjogi keretek között nem eléggé hatékonyan érvényesíthetők. A fentiekből kiderül, hogy a kollektív igényérvényesítés esetében nem megfelelő a „*one size fits all*” gondolkodásmód.²³⁸

Abstract

Aim of the article is the understanding of the development, experiences and barriers of the the German collective redress mechanisms – from the point of view of a foreign researcher. Concerning the procedural law it can be said that during the establishment of a possibility for collective redress is concerned the course of whole procedure and almost all segment of procedure. The case known as Volkswagen-dieselmgate made the issue particularly crucial. Through this case, the author is examining the new procedure introduced in November 2018. She also gives a brief overview of the class action in the US, concluded by a settlement between the Volkswagen Group and consumers. She is trying to answer the question of whether the new law can be expected to provide an effective solution to the procedural issues that have arisen in this case. The analysis is also based on a review of previous sectoral regulation, which was the main basis of the development of the new regulation introduced in 2018.

²³⁸ HARSÁGI: Combining... i. m., 25–52.